

INCLUSIE A-Z

SALTO INCLUSION & DIVERSITY

Erasmus+
Enriching lives, opening minds.

SALTO YOUTH STAAT VOOR ...

...**S**upport and **A**dvanced **L**earning and **T**raining **O**pportunities (ondersteuning en verdiepende leer- en opleidingsmogelijkheden) binnen de programma's van Erasmus+ Jeugd en het European Solidarity Corps. De Europese Commissie heeft een netwerk van zeven SALTO-YOUTH Resource Centres in het leven geroepen om de uitvoering van de EU-programma's Erasmus+ Jeugd en het European Solidarity Corps te bevorderen, die jongeren waardevolle non-formele leerervaringen bezorgen.

SALTO is bedoeld om **de uitvoering van de Europese programma's Erasmus+ Jeugd en het European Solidarity Corps te ondersteunen** bij prioriteiten zoals sociale inclusie, diversiteit, participatie en solidariteit. SALTO ondersteunt de samenwerking met andere regio's zoals EuroMed bij de Middellandse Zee, Zuidoost-Europa of Oost-Europa en de Kaukasus. Verder/Tot slot coördineert SALTO naast alle opleidings- en samenwerkingsactiviteiten ook de informatie-tools voor de nationale instanties.

Rond deze Europese prioriteiten ontwikkelt SALTO-YOUTH **hulpmiddelen, informatie en opleidingen** voor nationale instanties en Europese jeugdwerkers. De meeste hulpmiddelen worden aangeboden en verspreid op www.SALTO-YOUTH.net. Online vind je de Europese opleidingskalender, de toolbox voor opleidingen en jeugdwerk, de databank met op Europees niveau actieve opleiders voor jeugdzaken (Trainers Online for Youth of TOY), links naar online bronnen en zo veel meer.

SALTO-YOUTH werkt actief samen met andere spelers uit de Europese jeugdsector, waaronder de nationale instanties van de Erasmus+-programma's en het European Solidarity Corps, de Raad van Europa, het Europees Jeugdforum, Europese jeugdwerkers, opleiders en opleidingsorganisaties.

HET SALTO-YOUTH INCLUSION AND DIVERSITY RESOURCE CENTRE

Het SALTO-YOUTH Inclusion and Diversity Resource Centre (kenniscentrum gebaseerd in Vlaanderen) werkt samen met de Europese Commissie om de inclusie van jongeren in een kwetsbare situatie te ondersteunen in de programma's van Erasmus+ Jeugd en het European Solidarity Corps. Zo draagt het kenniscentrum zijn steentje bij aan de sociale cohesie in de maatschappij als geheel. SALTO Inclusion and Diversity ondersteunt ook de nationale instanties en jeugdwerkers in hun werk rond inclusie door opleidingen aan te bieden, methodes voor jeugdwerk te ontwikkelen, informatie te verspreiden via een nieuwsbrief enz. Door middel van opleiding, uitwisseling en reflectie over inclusiepraktijken en diversiteitsbeheer werkt SALTO Inclusion & Diversity aan de zichtbaarheid, toegankelijkheid en transparantie van zijn werk en hulpbronnen rond inclusie en diversiteit. SALTO maakt van 'de inclusie van jongeren in een kwetsbare situatie' en 'positief diversiteitsbeheer' ook breed gedragen prioriteiten.

Voor meer informatie en bronnen kan je een kijkje nemen op de pagina's over inclusie en diversiteit op www.SALTO-YOUTH.net/Inclusion/ ●

INHOUDSTAFEL

6

Inleiding

8

Hoe gebruik je deze gids?

12

Inclusie begrijpen

12

Inclusie

14

Sociale uitsluiting

15

Jongeren in een kwetsbare situatie

16

Diversiteit

17

Gelijkwaardigheid

19

Macht en privileges

19

Vooroordelen

20

Intersectionaliteit

28

Je inclusieve jongerenactiviteit voorbereiden

28

De reikwijdte bepalen

31

Partners vinden en partnerschapsvorming

43

Financiering

52

De juiste deelnemers vinden

55

Een inclusief programma uitdenken

59

Risicobeoordeling

65

De deelnemers voorbereiden

77

De praktische aspecten voorbereiden

De implementatiefase

- 92 De lancering van het programma
- 95 Safer space
- 98 Begeleiding
- 99 Omgaan met conflict
- 106 Methodes en activiteiten
- 112 Nabespreking
- 113 Reflectie
- 114 Opvolging
- 115 Einde en afscheid

De opvolgingsfase

- 121 Evaluatie
- 124 Inclusie en diversiteit evalueren
- 125 Re-integratie
- 132 Het leerproces van deelnemers valideren
- 134 De resultaten van het project verspreiden

138

Meer lectuur

INLEIDING

Beeld je even in dat je met een homogene groep jongeren werkt. Ze leven allemaal in dezelfde buurt, ze gaan naar dezelfde school, ze hebben dezelfde raciale en religieuze achtergrond, hun ouders verdienen ongeveer evenveel enz. Werken met zo'n groep kan heel wat voordelen bieden, want de jongeren delen waarschijnlijk veel meningen, interesses en werk- en leefwijzen. **Klinkt best handig, of niet?**

Welnu, wat als jongeren met verschillende achtergronden je groep vervoegen? Denk bijvoorbeeld aan jongeren die naar totaal verschillende scholen gaan of die geen formele opleiding hebben genoten. Wat als die jongeren een andere huidskleur hebben dan de homogene groep? Of een ander lichaamstype, gender, haartype, een andere stem, taal, kledingstijl en zo veel meer. Misschien zitten de verschillen vooral vanbinnen, zoals overtuigingen, interesses, waarden en prioriteiten?

Het volstaat echter niet om simpelweg verschillende types jongeren in je groep op te nemen. **Bij diversiteit moet je rekening houden met en waarde hechten aan de vele verschillen tussen mensen.** Dat betekent dat je ervoor zorgt dat er respect is voor de verschillen tussen mensen in de systemen, gebruiken en gedragingen van de groep. Voor echte diversiteit moet je actief streven naar inclusie, met andere woorden bewust participatiedrempels wegwerken voor groepen en individuen met minder kansen. Daarom gaan inclusie en diversiteit hand in hand. Wanneer je je focust op een inclusieve aanpak, bevorder je ook de diversiteit. Ook het omgekeerde geldt: **wanneer je je focust op diversiteit, is dat een kans om inclusief te werken.**

***“Diversity is something you count.
Inclusion is something you feel.”*** - Desiree Adaway

De Europese jeugdprogramma's bieden jeugdwerkers en jongeren vanuit heel Europa de kans om inclusieve mogelijkheden te creëren door diverse jongeren samen te brengen. Inclusie is niet langer gewoon een mogelijkheid of optie voor wie zich al bezighoudt met diversiteit. Inclusie is een selectie criterium voor projecten van Erasmus+ en het European Solidarity Corps geworden bij de beoordeling door de nationale instanties. Er wordt voorrang gegeven aan kwaliteitsvolle projecten die actief werken rond inclusie en diversiteit en deelnemers met minder kansen betrekken. Bovendien krijgen nieuwe organisaties binnen het programma en grassroots-organisaties ook voorrang in de toekenningsprocedure van de subsidies.

Dit handboek put uit verschillende publicaties van SALTO Inclusion & Diversity en is bedoeld als inleiding tot **het uitwerken van jeugdprogramma's die jongeren de kans geven om van en door diversiteit te leren.**

HOE GEBRUIK JE DEZE GIDS?

Deze gids is zowel bedoeld voor mensen die graag vertrouwd willen raken met inclusief internationaal jeugdwerk als mensen die hierin al actief zijn. Je kan het van de eerste tot de laatste pagina doornemen of op basis van jouw noden specifieke onderdelen opzoeken.

We geven je eerst een inleiding met context en belangrijke termen. Vervolgens is de gids opgedeeld in 3 hoofdstukken: **voor, tijdens en na het jeugdprogramma.**

- **“Aan de slag”** helpt je om jouw idee voor een internationale jongerenervaring naar de praktijk te vertalen en daarbij steeds inclusie voor ogen te houden. Het vinden van de juiste partners, de financiering en het programmaontwerp komen o.a. aan bod.
- **“De implementatiefase”** belicht belangrijke aspecten bij het bevorderen van inclusie in jouw jeugdprogramma. Hoe creëer je een veiligere plek voor je diverse deelnemers? Hoe ga je om met conflict? Welke activiteiten kan je met je groep doen? Dat zijn enkele vragen die aan bod komen.
- **“De opvolgingsfase”** richt zich op evalueren en leren, zowel voor de deelnemers als voor de organisator(en). Dit onderdeel gaat ook in op hoe je jongeren kan ondersteunen om terug te keren naar hun leven na een transformerende ervaring.

De gids reikt verder **'stof tot nadenken'** aan, zodat je sociale uitsluiting beter begrijpt en aangemoedigd wordt om stil te staan en na te denken over de implicaties van bepaalde aspecten in groepsuitwisselingen voor jongeren in een kwetsbare situatie.

Alle hoofdstukken schuiven een participatieve benadering naar voren waarbij jongeren het programma ontwerpen, implementeren en evalueren in samenwerking met de organisatoren, als ze het niet zelf organiseren.

INCLUSIE BEGRIJPEN

Velen onder ons baseren zich op ervaringen, buikgevoel en intuïtie als het op inclusie aankomt. Niemand is echter immuun voor stereotypen en vooroordelen. Om bewust stil te staan bij hoe je jouw activiteiten inclusief maakt, moet je juist bewust kijken naar wat inclusie betekent en een gedeelde visie op een aantal belangrijke termen ontwikkelen.

- Inclusie
- Jongeren in een kwetsbare situatie
- Sociale uitsluiting
- Diversiteit
- Gelijkwaardigheid
- Macht en privileges
- Vooroordelen

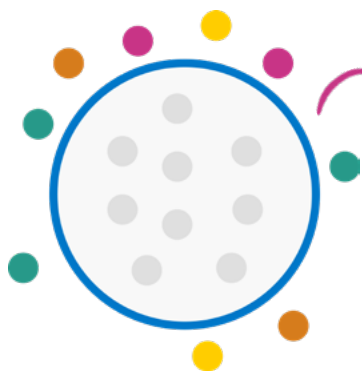

BELANGRIJKE TERMEN

INCLUSIE

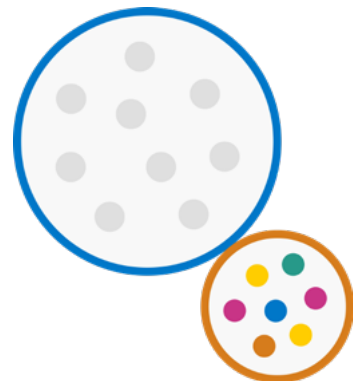
Inclusie betekent **diverse identiteiten en ervaringen respecteren en er waarde aan hechten**. Het is ervoor zorgen dat iedereen volledig kan deelnemen. Merk op dat de term zelf suggereert dat de mensen die je probeert te betrekken in het verleden waarschijnlijk werden uitgesloten.

Binnen het programma van Erasmus+ Jeugd ligt de focus op de inclusie van jongeren in een kwetsbare situatie die in vergelijking met hun leeftijdsgenoten benadeeld zijn. Dit omdat ze met een of meerdere uitsluitingsfactoren en obstakels te maken krijgen.

Uitsluiting is een toestand waarbij personen die afwijken van de norm niet mogen deelnemen.

Bij **segregatie** worden er afzonderlijke ruimtes gecreëerd voor mensen die afwijken van de norm.

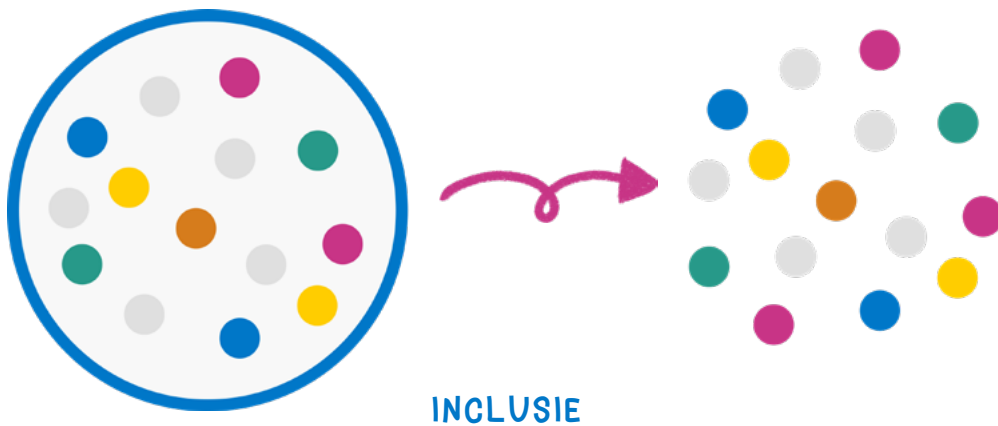

Integratie betekent dat er binnen de groep een subruimte wordt gecreëerd voor mensen die anders zijn.

Maar wat is inclusie dan? Gewoon iedereen toelaten zonder de groep op wat voor manier dan ook op te splitsen? Wanneer je inclusieve jongerenactiviteiten organiseert, moet je ervoor zorgen dat eerder uitgesloten groepen worden betrokken, dat wil zeggen: de participatiedrempels wegwerken.

INCLUSIE BETEKENT DAT JE DE PARTICIPATIEDREMPELS WEGNEEMT

Om inclusie te doen slagen is er een paradigmaverschuiving nodig richting openheid en verantwoording voor historische en systemische onderdrukking. Hiervoor moet je **de dynamiek van sociale uitsluiting begrijpen, net als hoe machts- en privilegeverschillen een impact uitoefenen op jongeren in een kwetsbare situatie.**

SOCIALE UITSLUITING

Sociale uitsluiting is een proces waarbij bepaalde individuen naar de rand van de maatschappij worden geduwd en niet volledig kunnen deelnemen door armoede, een gebrek aan basisvaardigheden en aan mogelijkheden voor levenslang leren of als gevolg van discriminatie. Zo ontstaat er een kloof tussen die mensen en werk, inkomen, onderwijskansen, sociale en gemeenschapsnetwerken en activiteiten. Mensen die met sociale uitsluiting te maken krijgen, hebben beperkte toegang tot beslissingsorganen en voelen zich vaak machteloos en niet in staat om de controle te nemen over beslissingen die hun dagelijks leven beïnvloeden. **Sociale uitsluiting is simpel gezegd de combinatie van beleidsmaatregelen, systemen, structuren, houdingen en gedragingen die ertoe leiden dat bepaalde individuen aan de kant worden gezet, buitengesloten of vergeten worden.**

Sociale uitsluiting kan elke leeftijdsgroep treffen, maar verdient extra aandacht in de jeugdsector, aangezien jongeren het kwetsbaarst zijn. Sociale uitsluiting veroorzaakt bij jongeren diepe langetermijnschade aan hun levensomstandigheden, opleiding, sociale en economische participatie, gevoelswereld en gezondheidstoestand. Sociale uitsluiting draagt ook bij aan generatiearmoede. Wanneer jongeren te maken krijgen met onzekere levensomstandigheden, politiek of maatschappelijk isolement, gevoelens van vervreemding en een ongezonde levensstijl, dan kunnen die factoren bestaande vormen van sociale uitsluiting versterken. Dat leidt tot een vicieuze cirkel, waarbij sociaal uitgesloten jongeren een nog hoger risico lopen op meer materiële deprivatie¹, sociale en emotionele marginalisatie en gezondheidsproblemen. Jammer genoeg worden ze hierdoor uiteindelijk blootgesteld aan grotere risico's op uitsluiting.

¹ Materiële deprivatie is een indicator die het onvermogen uitdrukt om sommige items te veroorloven die door de meeste mensen worden beschouwd als wenselijk of zelfs noodzakelijk om een adequaat leven te leiden (Armoedebaarometer - POD MI - Maatschappelijke Integratie).

Het beleidsdebat over sociale uitsluiting wordt vaak gedomineerd door **werkgelegenheid en onderwijs**. Jongeren krijgen het inderdaad bijzonder hard te verduren tijdens economische crisissen. De werkloosheids- en inactiviteitscijfers liggen bij deze groep steevast hoger dan bij andere leeftijdscategorieën. Sommige benadeelde groepen jongeren worden echter geconfronteerd met uitsluiting op langere termijn om andere redenen dan kortstondige crisissen. Buiten de arbeidsmarkt blijven brengt naast financiële problemen ook verstrekkende gevolgen met zich mee zoals:

- minder zelfvertrouwen
- ondermijning van het vertrouwen en verwachtingen
- hoger risico op sociale uitsluiting
- terugtrekking uit de maatschappij

JONGEREN IN EEN KWETSBARE SITUATIE

De Europese Commissie definieert 'jongeren in een kwetsbare situatie' als 'personen (jongeren) die om economische, sociale, culturele, geografische of gezondheidsredenen, wegens hun migrantenachtergrond, een beperking of onderwijsproblemen, of om enige andere reden, met inbegrip van een reden die aanleiding zou kunnen geven tot discriminatie in de zin van artikel 21 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, kampen met belemmeringen die hen beletten daadwerkelijk toegang te krijgen tot de mogelijkheden die het programma biedt'².

2 Europese Unie: [Inclusie- en diversiteitsstrategie](#)

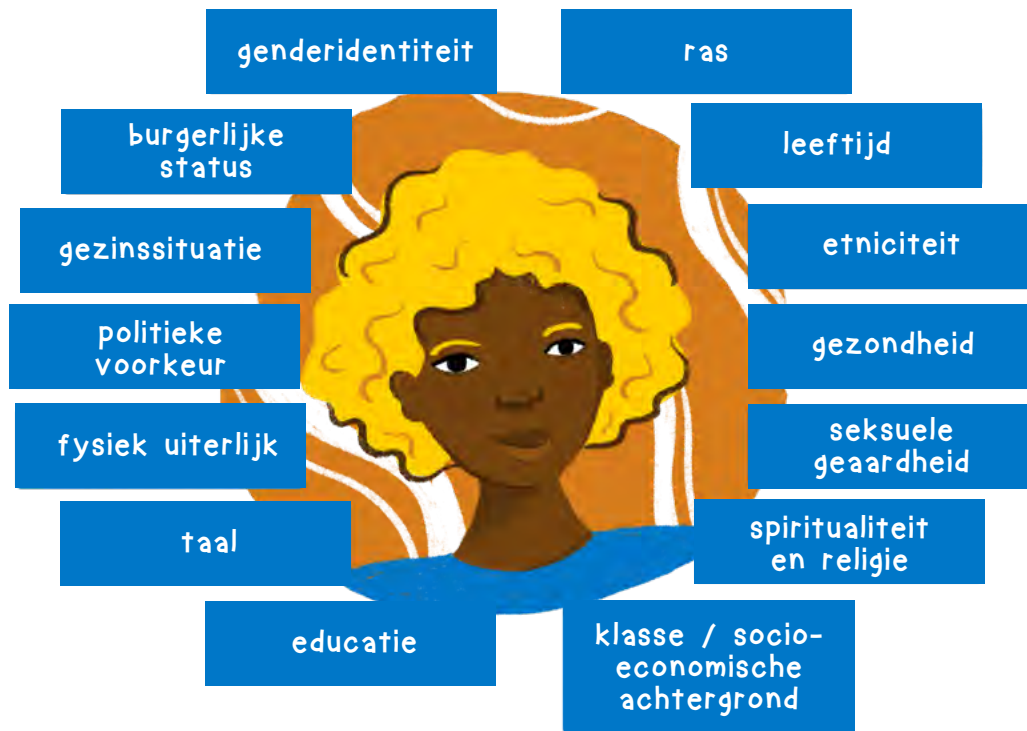
Drempels kunnen structureel zijn: beleidsmaatregelen, praktijken en overtuigingen die de toegang van een groep mensen tot kansen beperkt of verhindert, terwijl die voor anderen wel bereikbaar zijn. Er bestaan verschillende soorten drempels en die kunnen participatie zowel als op zichzelf staande factor als gecombineerd verhinderen.

De Europese Commissie verduidelijkt dat de lijst niet limitatief is, maar noemt de volgende drempels:

- **Met een beperking**
- **Gezondheidsproblemen**
- **Drempels door de onderwijs- en opleidingssystemen**
- **Culturele verschillen**
- **Sociale drempels**
- **Economische drempels**
- **Drempels door discriminatie**
- **Geografische drempels**

DIVERSITEIT

Diversiteit - in organisaties of in de maatschappij - staat voor alle manieren waarop mensen verschillen. De term omvat alle variaties in eigenschappen die individuen of groepen mensen verschillend maken van elkaar.

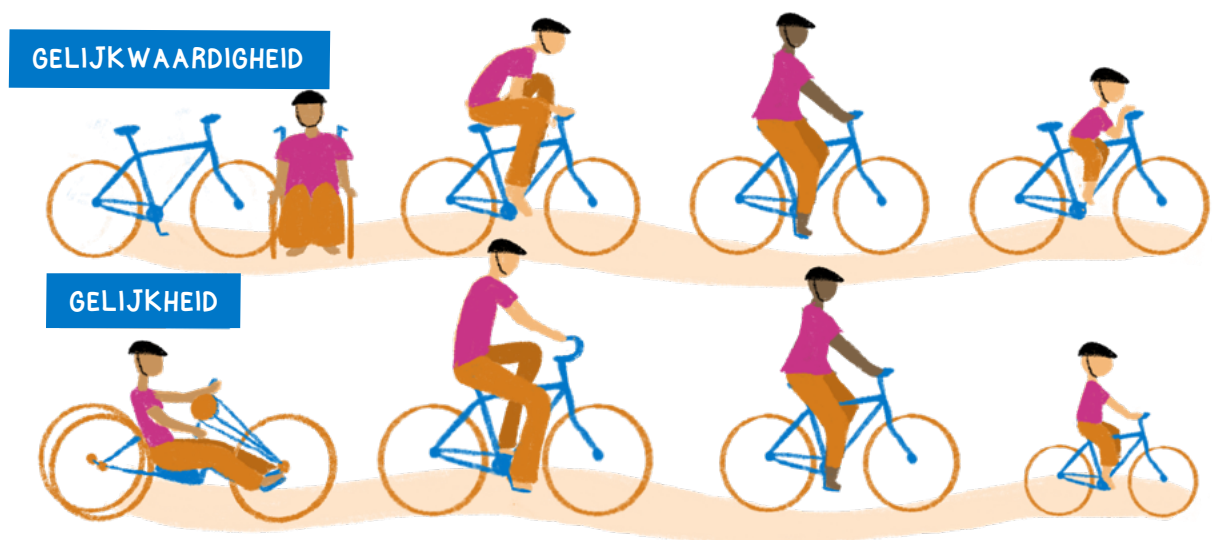
Voor een diversiteitsperspectief in het jeugdwerk is het belangrijk om je deze menselijke verschillen begrijpen en naar waarde schatten. Diversiteit gaat niet enkel om gender, ras, leeftijd, etnische afkomst, beperking of seksuele voorkeur. Diversiteit omvat bijvoorbeeld ook religie, sociaaleconomische status, opleiding, taal, uiterlijk, burgerlijke stand, gezinssituatie, verschillen in perspectieven, politieke of culturele overtuigingen en waarden.

Om met diversiteit te werken, moeten we niet enkel het concept [gelijkwaardigheid](#) begrijpen, maar ook de systemische onderdrukking van kansarme groepen en personen.

GELIJKWAARDIGHEID

Gelijkwaardigheid betekent dat je alle mensen de mogelijkheden en middelen geeft die ze nodig hebben om te slagen. Je kan het vergelijken met gelijkheid, waarbij iedereen dezelfde mogelijkheden en middelen krijgt. **Gelijkwaardigheid houdt echter rekening met structurele factoren die bepaalde groepen bevoordelen en andere uitsluiten.** Daarom is er voor rechtvaardigheid vaak een ongelijke behandeling nodig voor verschillende groepen mensen, zodat elk van hen gelijke kansen krijgt. Zonder gelijkwaardigheid is er geen echte inclusie van mensen in organisaties en programma's, vooral wanneer je geen oog hebt voor privilegeverschillen.³

³ Gebaseerd op SALTO ID: [Embracing Diversity](#).

Het onderscheid tussen gelijkwaardigheid en gelijkheid begrijpen, kan je helpen bij het herkennen van en reageren op verschillen in de persoonlijke situatie van een jongere die oneerlijk, vermijdbaar of veranderbaar kunnen zijn. Dat is een belangrijk aspect van het proces richting sociale inclusie.

Het ironische aan streven naar gelijkwaardigheid is dat het een werkwijze is die vaak een enigszins ongelijke behandeling ten opzichte van andere ('gewone') jongeren vereist. **Gelijkwaardigheid vergt positieve discriminatie bij noemenswaardige verschillen.** (Bv. voor een activiteit een jonge vrouw in plaats van een jonge man selecteren voor het genderevenwicht of een taalcoach voorzien voor een jongere met leerstoornissen terwijl de 'studentprofielen' aan hun lot worden overgelaten.) Het is aan de projectorganisatoren om te bepalen wie daar wel of geen behoefte aan heeft en wat de specifieke behoeften zijn om tot gelijkwaardigheid te komen.

MACHT EN PRIVILEGES

De historische en systemische onderdrukking die mensen naar de marge van de samenleving duwt, werkt op basis van twee sterke mechanismen, die je 'macht' en 'privileges' kan noemen. Privilege kan je definiëren als **onverdiende voordelen, gunstige omstandigheden en rechten die worden gegeven aan mensen die tot bepaalde sociale groepen behoren.**

Privilege neemt vaak de vorm aan van een onrechtvaardige behandeling door instellingen en ongelijke toegang tot kansen. Die onrechtvaardigheden zijn doorgaans geworteld in vooroordelen en systemische ongelijkheid.

Privilege merk je makkelijk op wanneer je het niet hebt, maar je bent er snel blind voor wanneer je tot een sociale groep met veel privileges behoort.

Mensen met meer privileges hebben ook meer macht. Macht kan je opvatten als iemands vermogen om mensen, gebeurtenissen, processen of middelen te beïnvloeden of controleren. Als individu heb je verschillende machtsniveaus in verschillende situaties.⁴

VOOROORDELEN

Vooroordelen zijn **bewuste of onbewuste mentale snelkoppelingen**. Een voorbeeld: wanneer je naar de supermarkt gaat en groenten kiest, laten je hersenen je automatisch de rode tomaten grijpen, vanuit de veronderstelling dat die rijp zijn. Die snelkoppelingen zijn echter gevaarlijk wanneer het om mensen en niet om tomaten gaat. Vooroordelen ontstaan doorheen je leven via o.a. socialisatie en de media. **Vaak spelen die voordelen een rol zonder dat je je daar zelfs bewust van bent**. Precies daarom worden ze onbewuste of impliciete bias genoemd. Het is belangrijk om op te merken dat iedereen onbewuste vooroordelen heeft. Bewustwording over jouw vooroordelen is de eerste stap.⁵

⁴ Gebaseerd op SALTO ID: [Embracing Diversity](#).

INTERSECTIONALITEIT

Intersectionaliteit is een concept dat focust op de verschillende identiteiten van individuen en op het systeem van overlappende onderdrukkingvormen. In 1989 werd het concept uitgevonden door Kimberlé Crenshaw, een zwarte feministische vrouw en professor in de rechten aan de Universiteit van Californië. Het is uiterst belangrijk om te weten dat intersectionaliteit voortspuit uit het zwarte feminisme. Crenshaw legde intersectionaliteit uit aan de hand van zwarte vrouwen die op de arbeidsmarkt gediscrimineerd werden omdat ze niet dezelfde jobkansen kregen als witte vrouwen en zwarte mannen.

Doorheen de tijd kreeg intersectionaliteit tal van definities aangemeten en werd het concept aangevuld met meer identiteiten, verschillende perspectieven en levenservaringen, wat het zo'n complex concept maakt. Het belangrijkste om te onthouden is dat intersectionaliteit zich richt op de stemmen van de kwetsbaarste groepen in onze samenlevingen. Je denkt misschien dat intersectionaliteit moeilijk toe te passen is in de praktijk. En ja, het is niet eenvoudig. Dat geldt ook voor de onderdrukkingssystemen die gevolgen hebben voor individuen op basis van hun meervoudige identiteiten zoals gender, ras, klasse, seksualiteit, leeftijd, religie, kleur of beperking. Het is ook niet makkelijk om om te gaan met systemen zoals racisme, seksisme en klassisme.⁶

⁵ Gebaseerd op SALTO ID: [Embracing Diversity](#).

⁶ Gebaseerd op SALTO ID TALKS: [Embracing Diversity](#).

STOF TOT NADENKEN

Probeer deze korte oefening eens om beter te begrijpen wat er bedoeld wordt met 'sociale uitsluiting', jongeren in een kwetsbare situatie, macht en privileges.

Denk aan de jongeren met wie je werkt. Vergelijk ze met andere jongeren in hun school, gemeenschap of land als geheel. Kan je stellen dat ze gelijke of eerlijke toegang hebben tot zaken zoals:

- Waardig wonen?
- Elke dag gezond eten?
- Regelmatige medische zorg en tandzorg?
- Goede scholen met zorgzame leerkrachten?
- Zakgeld?
- Betaalbare activiteiten in hun vrije tijd?

En hoe zit het met andere factoren? Kan je stellen dat ze:

- Een liefdevol en ondersteunend gezin hebben?
- Over het algemeen positieve vriendschappen en relaties hebben?
- Loopbaankeuzes kunnen maken en hun dromen kunnen najagen?
- Volledig zichzelf kunnen zijn en daarvoor gewaardeerd worden?
- In een gemeenschap leven waar hun taal, religie en cultuur gerespecteerd worden?
- In een gemeenschap leven waarin ze beschermd zijn tegen kwaad en geweld?
- Iets te zeggen hebben over sociale en politieke aangelegenheden en gehoord worden?
- In de media, politiek en andere domeinen rolmodellen en verwijzingen zien die hun identiteiten delen?

- Over het algemeen een interessant leven hebben, net als een reden om zich positief te voelen over hun toekomst?

Als je het merendeel van deze vragen met 'ja' beantwoordde, dan genieten jouw jongeren een zeker niveau van [privilege](#) in hun leven. Op deze vlakken. Als je een aantal keer of meerdere keren 'nee' hebt geantwoord, zijn de jongeren met wie je werkt minder bevoordeeld en hebben ze minder kansen.

Deze korte oefening toont goed aan dat sociale uitsluiting over veel meer gaat dan weinig geld of geen job hebben. Onze plek in de samenleving, de kwaliteit van onze persoonlijke relaties, onze participatiemogelijkheden en onze toekomstperspectieven zijn even belangrijk voor ons welbevinden en het gevoel erbij te horen als het bedrag op onze rekening.

BELEIDSDIMENSIE

Tussen 2012 en 2019 daalde het risico op sociale uitsluiting en armoede bij jongeren in de Europese Unie van 11,6% naar 5,8%. De situatie van jongeren in Europa ging er echter op achteruit tijdens de COVID-19-pandemie, een periode waarin de werkgelegenheid, het onderwijs en de opleiding, het sociale leven en het mentale welzijn van de jongeren rake klappen kregen.

Sociale uitsluiting aanpakken is een van de doelstellingen van EU-strategie voor jongeren die ernaar streeft om:

- Meer en gelijke kansen voor alle jongeren te creëren zodat ze kunnen deelnemen aan het onderwijs en de arbeidsmarkt
- Het actief burgerschap, de sociale inclusie en solidariteit van alle jongeren te ondersteunen
- Het volledige potentieel van jeugdwerk te benutten en jeugdcentra als motor voor inclusie in te zetten
- Een sectoroverschrijdende benadering aan te moedigen om uitsluiting in domeinen zoals onderwijs en werk aan te pakken
- De ontwikkeling van intercultureel bewustzijn te ondersteunen en vooroordelen te bestrijden
- Informatie en voorlichting voor jongeren over hun rechten te ondersteunen
- De toegang tot kwaliteitsvolle diensten te bevorderen zoals transport, e-inclusie, gezondheid en sociale diensten⁷

Tussen de verschillende aspecten van de EU-strategie voor jongeren vormen de programma's van Erasmus+ en het European Solidarity Corps een van de benaderingen om de sociale uitsluiting van jongeren in Europa te verminderen.

INCLUSIE IN ERASMUS+ EN HET EUROPEAN SOLIDARITY CORPS

Inclusie is een hoeksteen binnen de Europese jeugdprogramma's.

⁷ Europese Unie: [EU-strategie voor jongeren](#).

De programmaperiode 2021-2027 van Erasmus+ schuift inclusie heel prominent naar voren: inclusief zijn is nu expliciet opgenomen in de aanvraagcriteria. De programmagids vermeldt het volgende: **'Bij het ontwikkelen van hun projecten en activiteiten moeten organisaties een inclusieve aanpak hanteren en zo toegankelijk zijn voor een breed scala aan deelnemers.'**^{8 9}

De programma's stimuleren transdisciplinaire samenwerking en de deelname van instellingen die nog geen ervaring hebben met Erasmus+ of het European Solidarity Corps. Het aanvraagproces plaatst de elementen inclusie en diversiteit centraal. Wanneer je een aanvraag indient, wordt er je gevraagd hoe je jouw programma inclusief zal maken.

Binnen de programma's bestaan er verschillende vormen en financieringsstromen waar je meer over kan lezen in het hoofdstuk [financiering](#).

Een gedetailleerdere beschrijving van de inclusietools en -mechanismen voor **Erasmus+ en het European Solidarity Corps** vind je in het Uitvoeringsbesluit van de Commissie - kader van inclusie maatregelen van Erasmus+ en het European Solidarity Corps 2021-27.¹⁰

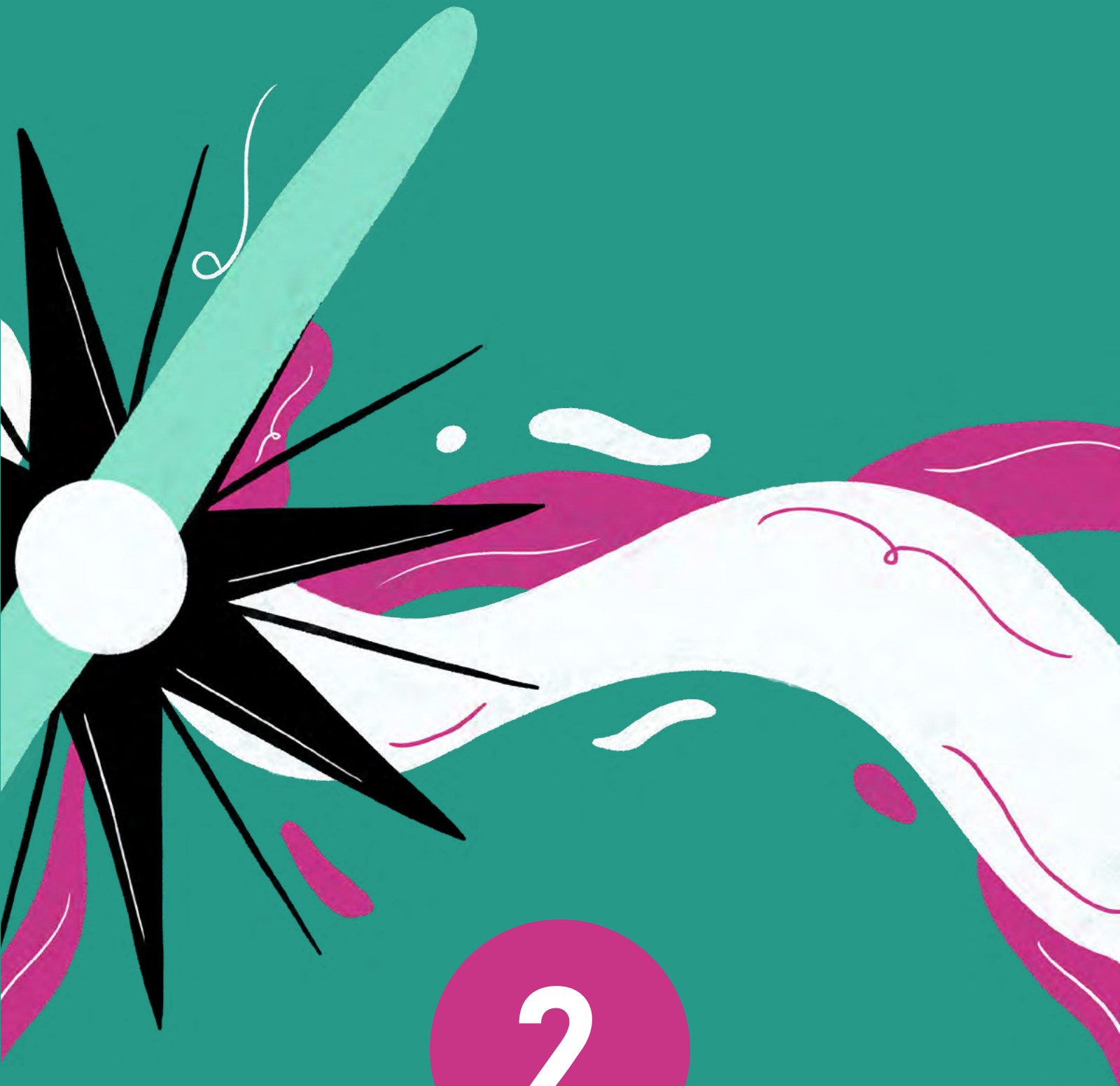
De nieuwe inclusiestrategie streeft ernaar om voorbeelden en goede praktijken van inclusieve jongerenprogramma's prominent toegankelijk te maken.¹¹

⁸ Erasmus+-programmagids: [Prioriteiten van het Erasmus+-programma](#).

⁹ Panel over de nieuwe ID-strategie met de belanghebbende partijen op het ID Forum: Een paneldiscussie vanuit meerdere perspectieven over de nieuwe ID-strategie, de impact ervan en mogelijkheden voor sectoroverschrijdende verbinding - met de jeugdsector. Debat over de nieuwe E+- en ESC-programma's in de context van de nieuwe ID-strategie en de gevolgen/implementatie ervan

¹⁰ Europese Commissie: [Uitvoeringsbesluit van de Commissie - kader van inclusie maatregelen van Erasmus+ en het Europees Solidariteitskorps 2021-27](#).

¹¹ Raadpleeg de [inclusie- en diversiteitsstrategie](#) voor meer informatie.

2

JE INCLUSIEVE JONGEREN- ACTIVITEIT VOORBEREIDEN

Voorbereiding is niet gewoon je valies inpakken, er komt zo veel meer bij kijken.

Bij een project binnen Erasmus+ of het European Solidarity Corps omvat de voorbereidingsfase **alles dat moet gebeuren voor de jongeren naar het buitenland trekken**: taalkundige/interculturele/taakgerelateerde voorbereiding van de deelnemers voor vertrek, praktische regelingen ...

In dit hoofdstuk zullen we de verschillende bouwstenen onder de loep nemen die nodig zijn om samen het fundament te leggen, namelijk:

- De reikwijdte bepalen
- Vinden van partners en partnerschapsvorming
- Financiering
- De juiste deelnemers vinden
- Het programma opzetten
- Risicobeoordeling
- De deelnemers voorbereiden
- De praktische aspecten voorbereiden

DE REIKWIJDTE BEPALEN

Voor je je inclusieve jongerenactiviteit begint te bouwen, is het belangrijk om eerst goed te begrijpen wat je wilt bereiken. Daarbij is het cruciaal om de noden en verwachtingen te begrijpen van de jongeren met wie je in dit programma wilt werken.

Afhankelijk van je situatie kan een behoefteanalyse met de projectpartners en lokale gemeenschap ook nuttig zijn. Een project is pas echt waardevol als het een rechtstreeks antwoord biedt op een of meer noden die je ontdekt.

NODEN EN VERWACHTINGEN VAN DE JONGEREN

Voor veel jongeren in een kwetsbare situatie is een project van Erasmus+ of het European Solidarity Corps hun eerste buitenlandervaring. Ze zullen bepaalde angsten maar ook bepaalde verwachtingen hebben, die stuk voor stuk moeten worden herkend en besproken.

Het is belangrijk om voldoende tijd uit te trekken om de verschillende indrukken, wensen en bezorgdheden van de jongeren te bespreken. Het is essentieel om de jongeren een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van wat er zal gebeuren en wat hun projectprogramma inhoudt. Minstens zo belangrijk is het ontkrachten van mythes of overdreven verwachtingen waaraan het project niet kan voldoen.

Als je een groepsuitwisseling plant met jongeren met wie je al werkt, kan **'Wat wil ik hieruit opsteken?'** je op weg helpen. Die vraag kan niet enkel een goed startpunt zijn voor gesprekken met de jongeren over hoe het projectprogramma vorm kan krijgen, maar het is ook een manier om de deelnemers te helpen een individueel actie- of leerplan op te stellen. Je kan ook terugkeren op de vraag tijdens de opvolgingsfase als deel van de evaluatie.

Doorgaans zijn de volgende aspecten een goede leidraad wanneer je de noden en verwachtingen van jongeren in kaart brengt:

- wensen die de jongeren op dat moment uitdrukken
- wensen die de jongeren in het verleden al uitdrukten
- suggesties van familie en vrienden of ondersteunend personeel
- suggesties van jeugdwerkers

Houd er rekening mee dat het voor jongeren niet altijd eenvoudig is om hun wensen, noden en angsten onder woorden te brengen. Als je er rechtstreeks naar vraagt, krijg je misschien geen antwoord. Veel jongeren, niet enkel diegenen in een kwetsbare situatie, vinden het moeilijk om over hun eigen toekomst na te denken. Ze weten vaak helemaal niet hoe hun leven er volgend jaar of zelfs volgende week zal uitzien. Toch geldt: hoe meer betrokkenheid in je programma, hoe meer waarde je kan creëren. **Noden in kaart brengen is een eerste stap binnen dat proces.**

MEER WETEN

Lees meer over de behoefteanalyse, vooral binnen de context van jongeren met een beperking of gezondheidsproblemen, in *Strategic Partnership on Inclusion, 2021: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#)*

Voor oefeningen rond de toekomst kan je [het artikel over de toekomst van ID Talks lezen](#) en [de video bekijken](#).

Meer leren over het opzetten van projecten van het *European Solidarity Corps* met jongeren in een kwetsbare situatie? Lees dan de publicatie van *SALTO Inclusion and Diversity [Use your Hands to Move Ahead 2.0](#)*.

Er bestaan meerdere publicaties van *SALTO Inclusion & Diversity* over de specifieke ervaringen van o.a. [Jongeren in een NEET-situatie](#), jongeren met gevangeniservaringen, [jongeren in een stedelijke omgeving](#), [werkloze jongeren](#) en [jongeren in plattelandsgebieden](#).

PARTNERS VINDEN EN PARTNERSCHAPSVORMING

PARTNERS VINDEN

Internationale samenwerking ontkiemt vaak in persoonlijke contacten tussen jeugdwerkers of bestuursleden van gelijkaardige organisaties in het buitenland. Als je zelf (nog) geen zulke persoonlijke contacten hebt, kan je hieronder een handvol tools en netwerken ontdekken om partnerorganisaties te vinden.

Binnen Erasmus+ bestaan er heel wat tools die je een partnerjeugd-groep (voor een uitwisseling) of een gastproject (voor projecten van het European Solidarity Corps) helpen te vinden:

- Met de **partnerzoekpagina Otlas van SALTO** kan je partnerorganisaties vinden, je groep of organisatie registreren zodat anderen contact met je kunnen opnemen, projecten aanmaken en partners aanvragen. Je hebt toegang tot die pagina op www.SALTO-YOUTH.net/Otlas/.
- Je kan je **nationale agentschap van het Erasmus+-programma** om hulp vragen bij de zoektocht naar een geschikte partner (bv. uit eerdere programma's of via hun nieuwsbrief). De lijst met de nationale instanties is gepubliceerd op de Erasmus+-startpagina op https://youth.europa.eu/home_nl.

- Als je specifiek op zoek bent naar een gastorganisatie voor een project van het European Solidarity Corps, kan je de **databank met gastorganisaties** raadplegen op <https://youth.europa.eu/solidarity/projects/>.
- SALTO en een aantal andere centra voor regionale samenwerking kunnen je **in contact brengen met jongerenorganisaties in zogenaamde partnerlanden** waarmee Erasmus+-projecten mogelijk zijn. Bv. SALTO Oost-Europa & Kaukasus: www.SALTO-YOUTH.net/Eeca/, SALTO Zuidoost-Europa: www.SALTO-YOUTH.net/See/, SALTO Jeugd Middellandse Zee: www.salto-youth.net/euromed/.
- Een andere optie is om deel te nemen aan **internationale opleidingen of partnerschapsvormende activiteiten** die worden georganiseerd binnen Erasmus+ of het European Solidarity Corps. Tijdens die opleidingsactiviteiten ontmoet je andere jeugdwerkers die ook bezig zijn met internationale jongerenprojecten (of dat overwegen). Sommige partnerschapsvormende activiteiten richten zich specifiek op samenwerkingen met jongeren in een kwetsbare situatie. Voor een overzicht van cursussen rond Europees jeugdwerk, zie www.SALTO-YOUTH.net/Training/ en www.jint.be/kalender.

TIP

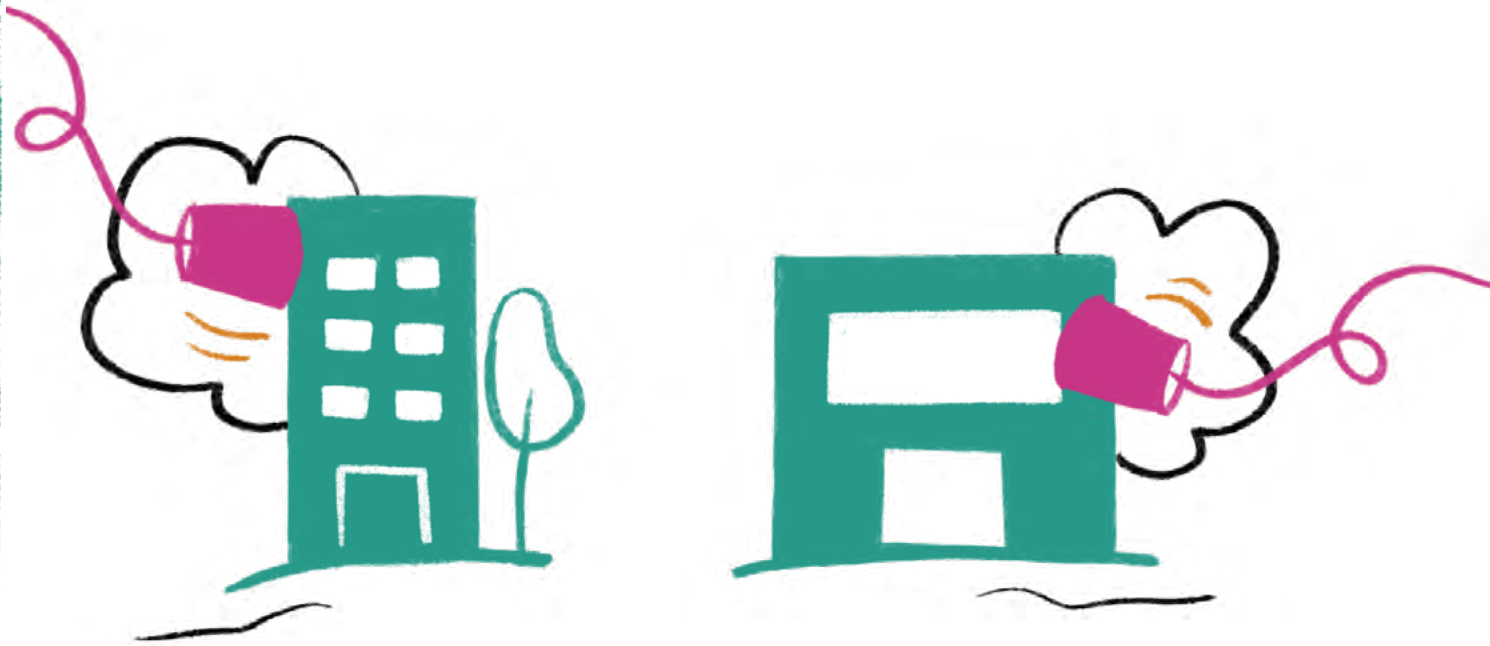
Nieuw in de wereld van internationale projecten voor jongeren in een kwetsbare situatie? Overweeg dan om deel te nemen aan de training ['Youth Exchanges for ALL'](#) van het SALTO Inclusion and Diversity Resource Center.

- Denk je eraan om met jongeren in een kwetsbare situatie te werken? Dan kan je eventueel ook **samenwerken met een nieuwe organisatie** die misschien nog niet betrokken is bij de Europese jeugdprogramma's. Het kan een uitstekend startpunt zijn om op Google organisaties te zoeken die met een gelijkaardig jongerenprofiel werken als jij.
- Als je met een bepaalde groep werkt (jongeren met een beperking, LGBTQIA+-jongeren, specifieke nationale, religieuze of etnische groepen enz.), kan je vaak mogelijke partners vinden via **internationale koepelorganisaties of nationale federaties** (en hun ledenorganisaties).
- Er zijn ook een aantal andere internationale platformen die je kan gebruiken, waaronder:
 - [Alliance of European Voluntary Service Organisations](#)
 - [Youth Express Network](#)
 - [Yes Forum](#)
 - [Dynamo International Street Workers Network](#)

PARTNERSCHAPSVORMING

Het volstaat niet om simpelweg een (of meer) partnerorganisatie(s) te vinden met interesse in een gezamenlijk project. Je partners zullen waarschijnlijk **een andere culturele en educatieve achtergrond** hebben, waardoor ze een andere aanpak hanteren in hun jeugdwerk. Daarom is het belangrijk om elke mogelijke partner duidelijk te maken wat je precies doet (en wat niet) in je dagelijks werk en met welke jongerenprofielen je werkt. **Wat zijn je normale activiteiten? Wat is je gebruikelijke aanpak?** Vergeet niet dat wat voor jou vanzelfsprekend is in jouw context, dat niet noodzakelijk ook is voor iemand uit een ander land.

Het is niet eenvoudig om te beslissen welke organisaties wel of geen goede partner zouden kunnen zijn. Hier vind je een aantal richtinggevende vragen die je daarbij kunnen helpen:

- Delen jullie organisaties gemeenschappelijke doelen?
Indien niet, zijn ze toch ten minste enigszins compatibel?
- Werk je met een gelijkaardig jongerenprofiel (leeftijd, mix, gender, onderwijsachtergrond, geografische situatie)?
Indien niet, zullen de verschillen ernstige problemen opleveren?
- Organiseren jullie organisaties gelijkaardige activiteiten?
Kan je voor het project een gedeeld programma vastleggen waar beide organisaties tevreden mee zijn?
- Hebben jullie gelijkaardige organisatiemogelijkheden (grootte van de organisatie, aantal betaalde medewerkers/vrijwilligers, budgetten, beschikbare netwerken)?
Indien niet, kan je manieren vinden om op gelijke voet samen te werken?

- Hebben jullie een gelijkaardige organisatiecultuur of werkgesest? Of staan jullie er minstens voor open om jullie aan te passen aan verschillende werkwijzen?
- Hebben jullie gedeelde pedagogische principes? Kunnen eventuele verschillen in jullie benaderingen worden verzoend?
- Hebben jullie efficiënte communicatiekanalen? Een gedeelde werktaal?
- Hanteren jullie gelijkaardige wettelijke vereisten (veiligheid en gezondheid, opleidingsvereisten, alcohol- en drugsbeleid)? Zijn ze compatibel?
- Is de organisatie bereid om in zo'n partnerschap te stappen? Is er intern afgesproken dat de nodige tijd en middelen zullen worden vrijgemaakt voor deze samenwerking en dit programma?

Als je op de meeste vragen 'ja' hebt geantwoord, dan ben je goed op weg richting een productief nieuw partnerschap. Vergeet niet dat partnerorganisaties geen identieke tweeling hoeven te zijn.

Samenwerken met een heel andere organisatie dan de jouwe kan een inclusieproject verrijken. Bepaal voor welke punten je naar jouw gevoel raakvlakken nodig hebt en op welke vlakken je je flexibel kan opstellen **vòòr** je instemt met een gezamenlijk project.

Bij de kennismaking en doorheen de cocreatie van het project is het belangrijk om de verwachtingen van de betrokken organisaties en jeugdwerkers in kaart te brengen en er rekening mee te houden. Zorg zeker voor voldoende tijd om het samen met je partners te hebben over drijfveren, benaderingen en het gehoopte resultaat van het project. De uitdaging is om tot **een gezamenlijke aanpak te komen waarbij individuele waarden en overtuigingen gerespecteerd worden.**

Een goed voorbereid team is een sleutelement voor een geslaagd project. We reiken een aantal benaderingen aan voor de voorbereiding en behoefteanalyse tussen de partners:

- Bezorg elkaar documenten over je **werkingsprincipes** en -methodes, start online gesprekken, noteer alle bezorgdheden die je hebt en communiceer die en deel de goede en moeilijke ervaringen bij het voorbereiden van je jongeren.
- **Casestudies** zijn handig om een duidelijker beeld te krijgen van hoe een mogelijke partnerorganisatie werkt. Stuur elkaar een aantal voorbeelden door van situaties die je regelmatig meemaakt en vraag wat je partner in zo'n situatie zou doen
- Promomateriaal zoals **video's en verslagen van eerdere projecten** bieden inzicht in het werk van een organisatie en helpen om een scherper beeld te krijgen van het jongerenprofiel waarmee de organisatie werkt.
- Je zou ook **beleidsteksten of wetgeving** die je naleeft of moet volgen kunnen uitwisselen.
- In de vroege planfase is een **voorbereidende vergadering** met de partners een belangrijke stap om vertrouwen op te bouwen en elkaar persoonlijk en professioneel te leren kennen.

VERANTWOORDELIJKHEDEN DELEN

Nadat je een geschikte partner (of meerdere partners) hebt gevonden, moet je ophelderen hoe je de verantwoordelijkheden tijdens het project zal delen en binnen welke termijn de activiteiten zullen plaatsvinden.

Hierbij hoort:

- Het project en het programma ontwikkelen (met actieve betrokkenheid van de jongeren)
- De financieringsaanvra(a)g(en) opstellen en indienen
- De deelnemers voorbereiden (idealiter gebeurt dit gelijktijdig in de verschillende deelnemende landen)

Bij het organiseren van een fysieke uitwisseling:

- De reis organiseren (uitzendende organisatie)
- Het verblijf kiezen en boeken (gastorganisatie)
- De toegankelijkheid van de locatie controleren en voorbereiden (gastorganisatie)

Bij het organiseren van een online uitwisseling:

- Een online platform en communicatiekanaal kiezen en de toegankelijkheid controleren
- Het programma uitvoeren (alle partners en jongeren samen)
- Rapportage en opvolging (alle partners en jongeren samen)

Dit proces moet alle betrokken partijen een duidelijk beeld geven van wie wat wanneer doet. **De taken moeten eerlijk en goed verdeeld worden.** Vergeet niet om het te hebben over juridische aspecten (gezondheid en veiligheid) en de regels en regelgevingen waaraan jij en je organisatie onderworpen zijn!

Een aantal zaken kan je vanop afstand regelen (via mail of een video-gesprek), maar persoonlijke ontmoetingen tussen partners kunnen helpen om vertrouwen op te bouwen. Het kan nuttig zijn om de ander in hun context te zien en misschien de mogelijke locatie(s) voor het project te ontdekken, in plaats van alles op aannames te baseren. Dat is des te belangrijker wanneer de locatie aan bepaalde toegankelijkheidscriteria moet voldoen of specifieke faciliteiten moet hebben die je niet kan improviseren of anders organiseren.

MEER WETEN

*Erasmus+ biedt projectpartners de mogelijkheid om **voorbereidende bezoeken** (met of zonder de jongeren) te organiseren. Deze bezoeken helpen om de administratieve zaken makkelijker te regelen, vertrouwen op te bouwen en de individuele noden van de deelnemer te begrijpen en evalueren. Meer informatie over de financiering van voorbereidende bezoeken vind je in de [Erasmus+-programmagids](#).*

*Je kan ook **een tijdje meedraaien** in de partnerorganisatie om beter vertrouwd te raken met de werkwijze van de organisatie en de jongeren met wie ze werken. Ontdek meer over deze en andere mobiliteitsprojecten voor jeugdwerkers in de [programmagids](#).*

VERTROUWELIJKHEID

Vertrouwelijkheid is een zeer belangrijk punt wanneer je werkt met jongeren in een kwetsbare situatie. Een cruciaal punt dat alle projectpartners zorgvuldig moeten overwegen en afspreken, is welke informatie er over de deelnemers wordt verzameld en gedeeld. Hierbij moet je **een moeilijk evenwicht vinden tussen enerzijds voldoende informatie voor de veiligheid van de jongeren en de mensen rond hen en anderzijds respect voor hun privacy en labels voorkomen.**

Sommige persoonlijke informatie (bijvoorbeeld opleidingsachtergrond, huidige woonsituatie, toekomstdoelen) is min of meer onschuldig en de meeste jongeren hebben er geen probleem mee om die informatie te delen, omdat ze weten dat dat in hun eigen belang is. Andere informatie zoals ernstige medische aandoeningen, een moeilijk verleden of een chaotische gezinssituatie ligt echter een pak gevoeliger.

Het is in elk geval belangrijk dat **elke deelnemende organisatie op de hoogte is van haar GDPR-verantwoordelijkheden, zodat de richtlijnen zeker nageleefd worden en er zorgvuldig met persoonsgegevens wordt omgesprongen.** Dit houdt ook in dat je de jongeren (of bij minderjarigen de ouders/voogd/begeleider) om toestemming vraagt om gevoelige informatie over hun persoonlijke situatie en/of speciale noden te delen met relevante personen in de partnerorganisaties.

Met persoonlijke empowerment en actieve participatie als doelen in het achterhoofd kan je de jongeren betrekken bij het beschrijven van hun situatie en speciale noden. Hiermee hou je rekening tijdens het project en vervolgens bij het meedelen ervan aan de projectpartner(s). Die informatie bezorg je het best proactief voor de aanvang van het project, zodat de partnerorganisaties tijd krijgen om de nodige stappen te nemen.

Als een jongere bepaalde informatie over zichzelf niet wil bekendmaken, kan dat in sommige gevallen een reden voor jou als jeugdwerker zijn om die niet op te nemen in het project. Er bestaan wel oplossingen voor dat probleem. Zo kan een jongere die een medische aandoening niet wenst bekend te maken in het buitenland begeleid worden door een vertrouwenspersoon die als persoonlijk assistent fungeert. Op die manier is er een soort vangnet voor als er iets fout loopt. Uiteindelijk ben jij als groepsleider **verantwoordelijk voor de veiligheid en het welzijn van alle jongeren binnen het project.**

STOF TOT NADENKEN

In inclusief jeugdwerk is het vaak zoeken naar het evenwicht tussen ieders privacy respecteren en ervoor zorgen dat iedereen volledig kan deelnemen. Natuurlijk weet je dat een individu onmiddellijk als 'anders' of 'niet cool' kan bestempeld worden bij een selectie op basis van een speciale behoefte, ziekte of bewogen verleden. Jongeren stellen een speciale behandeling niet steeds op prijs, ook wanneer ze die wel nodig hebben.

Jongeren hebben recht op privacy. Ze zijn niet verplicht om informatie over zichzelf bekend te maken die hen kan benadelen of kan beïnvloeden hoe anderen hen zien. Een jongere kan denken 'als anderen het niet weten en niet kunnen zien, dan moet ik er niet over spreken'. De kop in het zand steken is gevaarlijk. Bepaalde situaties, houdingen en omstandigheden kunnen gevaarlijk zijn, voor het individu maar ook voor anderen, als er niet correct mee wordt omgegaan.

Denk eens na over de volgende voorbeelden. Als je met een groep naar het buitenland trekt (of omgekeerd een groep in jouw land verwelkomt), zou je een jongere dan adviseren om deze informatie mee te delen met de partnerorganisatie... of om die informatie voor zichzelf te houden?

- Een jongere heeft een obsessieve dwangneurose. Meestal kan de stoornis onder controle worden gehouden, maar de dwangneurose kan verergeren wanneer de jongere gestrest is.
- Een jongere is al lange tijd werkloos en heeft nog nooit gewerkt. Beide ouders hadden nog nooit een job.
- Een jongere heeft in het verleden heroïne gebruikt en is al 6 maanden clean.
- Een jongere met een vluchtverhaal lijdt onder een post-traumatische stressstoornis. De jongere heeft extreme nachtmerries en wordt schreeuwend wakker.
- Een jongere is trans en kampt met genderdysforie. Hun ouders ondersteunen de transitie echter niet en de jongere heeft geen wettelijk kader om in hun land hun genderidentiteit aan te passen.
- Een jongere werd onlangs veel religieuzer en heeft het over anderen bekeren.
- Een jongere werd in het verleden meermaals geplaagd voor kleine misdrijven.

De antwoorden voor gevallen als deze zijn zelden simpel. Veel hangt af van het soort project en de duur ervan, het ervaringsniveau van de partnerorganisaties, de mate van vertrouwen tussen de jongere en de jeugdwerker enz. Uiteindelijk is het belangrijk dat zowel jij als de jongere je prettig voelen bij de gedeelde informatie en de manier waarop dat gebeurt.

FINANCIERING

Internationale inclusieprojecten kosten geld. Het goede nieuws is dat **er veel stichtingen en instellingen zijn die projecten financieren**. Het slechte nieuws is dat je die financiering moet aanvragen, wat planning, tijd en samenwerking van alle betrokken partners vergt.

De programma's van Erasmus+ en het European Solidarity Corps bieden verschillende mogelijkheden voor jongeren om projecten met een internationale dimensie op touw te zetten. Er bestaat ook financiering voor ondersteunende activiteiten voor jeugdwerkers om de kwaliteit van hun jongerenprojecten te verbeteren.

Er zijn meerdere projecttypes die financiering kunnen ontvangen. De financieringsregels zijn grotendeels gebaseerd op een eenvoudig systeem met vaste bedragen naargelang het aantal deelnemers, de activiteit, de duur enz.

Je kan financiering aanvragen voor verschillende projecttypes:

- **Groepsuitwisselingen:** Tijdens groepsuitwisselingen kunnen groepen jongeren (tussen 13 en 30 jaar) uit verschillende landen elkaar ontmoeten, samenleven en werken rond gedeelde projecten gedurende een korte periode (tussen 5 en 21 dagen). De jongeren kunnen samen workshops volgen, maar ook debatten, rollenspelen, buitenactiviteiten ... doen. Meer info vind je [hier](#).

Voorbeeld: [De workshops "Roma \(S\)heroes"](#) brachten jonge Roma en niet-Roma van 16 tot 30 jaar samen om het personage van heldin/held te verkennen aan de hand van Romatheater en improvisatiespelen voor meer zelfbewustzijn en bewustzijn van anderen.

- **Mobiliteit voor jeugdwerkers:** Deze mobiliteitsprojecten zijn gericht op het bijscholen van jeugdwerkers. Mobiliteitsprojecten kunnen de vorm aannemen van studiebezoeken (meeloopstage, uitwisselingen met jeugdwerkers, leren van collega's), netwerk- en gemeenschapsvormende projecten, opleidingscursussen om competenties te ontwikkelen of seminaries en workshops om kennis te vergaren en goede praktijken te delen. Projecten kunnen 3 tot 24 maanden duren. Meer info vind je [hier](#).

Voorbeeld: ['Circus is magisch, circus verbindt'](#) bood jeugdwerkers van overal uit Europa de kans om hun competenties te ontwikkelen rond het gebruik van circusactiviteiten als hefboom voor jongeren. De training richtte zich op jeugdwerkers, die nieuwsgierig zijn naar hoe ze circustechnieken kunnen integreren in hun werk.

- **Participatieprojecten:** Erasmus+ ondersteunt ook projecten met jongeren aan het roer die de betrokkenheid bij het maatschappelijk middenveld verhogen en jongeren bewustmaken over Europese waarden en rechten.

Projecten kunnen ook gericht zijn op het ontwikkelen van de digitale vaardigheden en mediageletterdheid van jongeren. Activiteiten rond jongerenparticipatie kunnen internationaal of nationaal, persoonlijk of digitaal zijn. De activiteiten kunnen de vorm aannemen van o.a. workshops, ontmoetingen, simulaties, bewustmakingscampagnes en raadplegingsprocessen. Meer info vind je [hier](#).

Voorbeeld: ['Participatie begint vanuit een persoonlijk verhaal'](#)

heeft als doel een dekoloniale bibliotheek in te richten waar fictie en non-fictiewerk van niet-Westerse auteurs en auteurs met een migratieachtergrond verzameld wordt. Er wordt sterk ingezet op een participatieve, bottom-up aanpak met een kerngroep van 12 studenten van kleur aan het roer.

- **European Solidarity Corps:** Dankzij het programma van het European Solidarity Corps kunnen organisaties internationale vrijwilligers ontvangen die hen ondersteunen bij de uitvoering van projecten die gemeenschappen en de maatschappij als geheel ten goede komen. Vrijwilligersprojecten kunnen 2 weken tot 12 maanden duren en individueel of in groep plaatsvinden.

Het programma van het European Solidarity Corps ondersteunt ook jongerengroepen bij het uitvoeren van een initiatief in hun lokale gemeenschap. De subsidies dragen de kosten voor de voorbereiding, uitvoering van de activiteiten, evaluatie, verspreiding en opvolgingsactiviteiten. Voor de uitvoering van die solidariteitsprojecten kunnen jongeren ook een coach toegewezen krijgen om hen te ondersteunen. Meer info vind je [hier](#).

Voorbeeld: [De Wissel](#) is een organisatie voor bijzondere jeugdzorg in Leuven, België. De organisatie verleent zorg en coaching aan meisjes in een kwetsbare situatie en kinderen vanaf 12 jaar die met school gestopt zijn. De Wissel heeft een dagcentrum voor jongeren in een oude boerderij. De organisatie verwelkomt vrijwilligers van het European Solidarity Corps die helpen met taken op de boerderij (therapiepaarden verzorgen, aanwezig zijn in het dagcentrum, activiteiten doen met de jongeren ...). Vrijwilligers kunnen verschillende activiteiten uitproberen en leren waar hun interesses en competenties liggen.

TIP

De QualityMobility.app (Q! App) is een schitterende tool die je kan helpen om een kwaliteitsvol mobiliteitsproject uit te werken. De app begeleidt organisatoren met 16 makkelijke vragen en een hele resem Q!-bronnen. Stel samen met je partners je project op en download het om financiering aan te vragen: www.qualitymobility.app/.

EXTRA ONDERSTEUNING VOOR PROJECTEN MET JONGEREN IN EEN KWETSBARE SITUATIE

Het Erasmus+-programma en het European Solidarity Corps erkennen dat jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie vaak extra ondersteuning nodig hebben om in een internationaal project te stappen. Daarom bestaan er meerdere financiële mogelijkheden om de gelijkwaardigheid te verhogen en de toegangsdrempels tot de programma's te verlagen. **Erasmus+ en het European Solidarity Corps voorzien bijkomende financiering om de kosten voor specifieke noden van deelnemers met minder kansen te dekken.**

Dit omvat onder andere kosten voor een aangepaste reis en accommodatie, persoonlijke assistentie of specifieke interculturele of taalkundige voorbereiding. Er is ook extra financiële ondersteuning beschikbaar voor organisaties. Zo kunnen zij de kosten dragen voor het actief bevorderen van inclusie in hun projecten.

Andere modellen om programma's inclusiever te maken voor mensen met minder kansen zijn onder meer:

- **Versterkt mentorschap** is een intensief mentorproces dat kan worden gebruikt om deelnemers bij bepaalde onderdelen van het programma te ondersteunen als ze een activiteit niet zelfstandig kunnen uitvoeren.
- **Stapsgewijze trajecten voor capaciteitsopbouw** streven naar verschillende ontwikkelingskansen doorheen het leven en de ontwikkeling van jongeren.
- **Kortlopende en kleinschalige mobiliteitsprojecten en Europese activiteiten** op lokaal niveau zijn laagdrempeligere programmatypes.

- **Ondersteuning om een taal te leren:** Er wordt niet enkel binnen het European Solidarity Corps financiering aangeboden om een taal te leren, maar er is ook online taalondersteuning beschikbaar voor alle deelnemers van Erasmus+ en het European Solidarity Corps. Zo kunnen zij hun kennis kunnen verbeteren van de taal waarin ze in het buitenland zullen werken, studeren of vrijwilligerswerk uitvoeren.

Inclusie en diversiteit zijn tegenwoordig belangrijke selectiecriteria bij de beoordeling van de ingediende projecten. Daarom is het cruciaal dat je tijd besteedt aan de toelichting van je inclusiestrategie en de groep jongeren met wie je wilt werken. Jouw nationale agentschap kan je helpen bij het schrijven van je aanvraag volgens de zogenaamde ondersteunende aanpak.

TIP

Meer informatie over de ondersteunende aanpak vind je in de [inclusie- en diversiteitsstrategie van Erasmus+](#).

Voor organisaties met minstens twee jaar ervaring met activiteiten in de jeugdsector vormt de aanvraag van een Erasmus+-accreditatie voor Jeugd een kans om strategischer te werken en regelmatig leer-mobiliteitsactiviteiten (activiteiten rond jongerenparticipatie, mobiliteit voor jeugdwerkers en groepsuitwisselingen) te organiseren. De accreditatie geeft je als organisatie die met jongeren met minder kansen werkt meer flexibiliteit. Je hangt namelijk niet langer af van indiendeadlines voor projecten.

ANDERE FINANCIERINGSBRONNEN

Naast het Erasmus+-programma bestaan er nog andere financieringsmogelijkheden voor inclusieve jongerenprojecten. Houd er rekening mee dat een geldschieter een project nooit 100% financiert, je zult dus altijd meerdere financieringsbronnen moeten aanboren.

LET OP

Het is niet toegestaan om twee fondsen van de Europese Unie te combineren om hetzelfde project te financieren. Als je via Erasmus+ of het European Solidarity Corps financiering krijgt, moet je niet-EU-geld weten te vinden voor je cofinanciering (bv. van de Raad van Europa, nationale financiering, bilaterale of multilaterale programma's, privéstichtingen of andere instellingen).

Een greep uit de mogelijke financieringsinstellingen:

- [Eurodesk Opportunity Finder](#) en [Up2Europe](#) zijn platformen die een overzicht geven van de subsidies die momenteel openstaan.
- Het [Europees Jeugdfonds](#) (Raad van Europa) financiert internationale jongerenprojecten (minimum 4 Europese partnerlanden).
- Het [House of Europe](#) biedt Creative Youth Grants ter ondersteuning van creatieve projecten en samenwerkingen.
- [Interact](#) wordt gefinancierd door het Europees Ontwikkelingsfonds voor sociale cohesie en ondersteunt grensoverschrijdende, transnationale en interregionale samenwerking.
- De [Europese Culturele Stichting](#) is een onafhankelijke non-profitorganisatie die culturele samenwerking in Europa bevordert en projecten met een sterk cultureel luik (bv. concerten, theater...) financiert.
- [Rotary](#) & [Lyons Clubs](#) zijn verenigingen van mensen uit het beroepsleven die soms geld geven aan projecten die een antwoord bieden op uitdagingen in gemeenschappen van over de hele wereld.
- **Ambassades en cultuurinstututen:** Sommige ambassades en cultuurinstututen (bv. het Goethe-Institut, de British Council, de Alliance Française) ondersteunen actief lokale projecten in verschillende landen.
- De door George Soros opgerichte [Open Society Foundations](#) bouwen mee aan bruisende en tolerante samenlevingen waarin de regeringen verantwoording moeten afleggen aan hun burgers.

- Er bestaan fondsen voor bilaterale of multilaterale jongerenprojecten tussen specifieke landen: bv. het [Franco-German Youth Office \(OFAJ/DFJW\)](#), [German-Turkish Youth Bridge](#), het [International Visegrad Fund for Central and Eastern European initiatives](#), [German-Czech youth exchanges](#); [German-Polish Youth Office](#), [Nordic Cooperation](#).

Er is ook **privégeld van stichtingen en bedrijven** beschikbaar. Zoek naar stichtingen die actief zijn in de jeugdsector in jouw land en bekijk hun financieringscriteria. Neem rechtstreeks contact op met bedrijven om te polsen naar hun beleid en activiteiten rond sponsoring en/of maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Je kan ook creatief uit de hoek komen om in je lokale gemeenschap geld in te zamelen (bv. taartenverkoop, veiling, tombola, evenementen organiseren, diensten aanbieden). Een crowdfundingcampagne kan ook een schitterend idee zijn. Lees het [Kickstarter Creator Handbook](#) voor meer informatie.

Fondsenwerving kan een mooie kans zijn om de betrokkenheid te verhogen bij de jongeren die willen deelnemen aan het project. Inspiratie nodig? Neem een kijkje in de Fundraising Idea Bank op www.fundraising.com.

MEER WETEN

Voor meer informatie over geldinzameling en -beheer voor jongerenprojecten kan je terecht in de [T-Kit over subsidies en financieel beheer](#).

DE JUISTE DEELNEMERS VINDEN

Een steeds terugkerende sleutelvraag voor veel organisaties die zich toeleggen op jeugdwerk en internationale projecten: hoe kunnen we jongeren in een kwetsbare situatie bereiken? Als je nog niet rechtstreeks werkt met het jongerenprofiel dat je wenst te bereiken, is dit een belangrijke vraag om jezelf ruim van tevoren voor te leggen.

Natuurlijk volstaat het niet om simpelweg te zeggen dat 'iedereen welkom is' of dat 'we specifiek op zoek zijn naar jongeren met een migratieachtergrond' of 'met een beperking'. **Je hebt een uitgewerkte strategie nodig om net die jongeren te bereiken en de drempels weg te werken waardoor ze zich misschien niet aanmelden en niet volledig kunnen deelnemen.** Daarom zijn een participatief proces en inzicht in de [noden en verwachtingen van de jongeren](#) zo belangrijk.

Verschillende organisaties die hierin geslaagd zijn, hebben strategieën ontwikkeld zoals laagdrempelige kennismakingsmomenten met de organisatie voor jongeren en partnerschappen met andere organisaties die al werken met de groep die ze hopen te bereiken. Een andere mogelijkheid is op zoek gaan naar instellingen (zoals scholen of sociale diensten) die een divers publiek bedienen en hen om hulp vragen bij het verspreiden van de oproep voor deelnemers.

Over communicatiemateriaal gesproken, bij de publicatie van je oproepen voor deelnemers moet je jezelf de volgende vragen stellen:

- Welke taal gebruik je in je materiaal? Is het enkel in het Engels of ook in lokale talen opgesteld? Maak je je materiaal beschikbaar in minderheidstalen?
- Laat je voor Nederlandstalige teksten ondersteunen door Wablief.
- Gebruik je eenvoudige, makkelijk te begrijpen taal en korte teksten als je Engels gebruikt in een niet-Engelstalige context?
- Zijn je materiaal en website toegankelijk voor mensen met een beperking?
- Wie toon je in je communicatiemateriaal? Herkennen jongeren in een kwetsbare situatie zichzelf in de afbeeldingen? Geven de afbeeldingen hen vertrouwen om zich aan te melden?
- Stel je in het aanmeldingsformulier vragen die de jongeren een ongemakkelijk gevoel kunnen bezorgen? Zijn die vragen echt nodig?
- Zijn de vragen die je stelt - en de antwoorden die je voorstelt - inclusief? Wanneer je bijvoorbeeld naar iemands genderidentiteit vraagt, voorzie je dan ook antwoordopties voor trans en non-binaire jongeren?

Andere drempels die aandacht vergen bij de communicatie van het programma-aanbod zijn van economische aard. **Communiceer je duidelijk over het eventuele kostenplaatje en de beschikbare financiële ondersteuning?** Ook al is het programma gratis, moeten jongeren hun visumkosten zelf betalen? Hoe zit het met de kosten voor het traject naar de ambassade voor het visuminterview (indien vereist)? Zijn eten, vervoer en logement volledig vergoed tijdens het programma? In jouw ogen liggen sommige antwoorden misschien voor de hand, maar dat is niet het geval voor je publiek.

MEER WETEN

Meer beschouwingen over inclusieve communicatie en werving vind je in de publicatie [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#) van het [Strategic Partnership on Inclusion](#).

EEN INCLUSIEF PROGRAMMA UITDENKEN

Een nuttig concept bij het ontwerpen van programma's is 'universal design'. **Universal design betekent dat je zaken zo ontwerpt dat ze 'zoveel mogelijk kunnen worden gebruikt door mensen van alle leeftijden en met of zonder beperkingen'.**¹²

Automatische deuren en hellingen vormen een bekend voorbeeld van universeel ontwerp. Ze zijn niet enkel essentieel voor mensen in een rolstoel, maar komen ook andere groepen mensen ten goede. Denk maar aan ouders met een kinderwagen, oudere mensen of mensen die iets dragen.

Het concept van universeel ontwerp kan ook worden toegepast op de leeromgeving. Op dat vlak bundelt universeel ontwerp benaderingen die alle leerlingen gelijke slaagkansen geven.

¹² Center for Universal Design: [The 7 Principles](#).

Wanneer je een inclusieve jongerenuitwisseling plant, kan je universeel ontwerp toepassen op de ruimte en andere logistieke werkaspecten. Daarnaast nodigt dit concept uit om de ruimte, het programma en de activiteiten bewust zo te ontwerpen dat alle deelnemers kunnen slagen.

Het dagelijks programma van je project moet duidelijk aansluiten op de specifieke [noden van de betrokken jongeren](#), organisaties en gemeenschappen. Deze noden maken je project uniek. We kunnen je hier dus niet exact vertellen hoe je programma eruit moet zien of wat de precieze inhoud/thema's moet(en) zijn. We kunnen wel een aantal algemene tips aanreiken om je programma vorm te geven. Het is vervolgens aan jou en je partnerorganisatie om samen met de jongeren de inhoudelijke lacunes weg te werken.

- **Houd rekening met routines:** Houd bij het opstellen van de planning rekening met persoonlijke gewoontes, vooral eet- en slaappatronen. Die kunnen verschillen naargelang de culturele achtergrond en jongeren kunnen het moeilijk hebben om zich aan te passen. Probeer een middenweg te vinden en werk een duidelijke dagelijkse routine uit die herkenbaar is voor de deelnemers. Kom indien nodig aan verschillen tegemoet.
- **Voorzie veel vrije tijd zonder activiteiten in de planning:** Een groepsuitwisseling kan voor jongeren heel vermoeiend zijn, vooral voor jongeren die nog nooit iets gelijkaardigs hebben meegemaakt en die een taal spreken die ze nog niet helemaal onder de knie hebben. Met spelletjes en spontane, informele groepsactiviteiten kunnen de jongeren die dat wensen verder samen iets doen.

- **Wees flexibel en transparant:** Het programma moet helder georganiseerd en goed zichtbaar zijn, zodat de jongeren weten wat er zal gebeuren en wat ze kunnen verwachten.
- **Breng afwisseling in de activiteiten:** Voorzie ruimte in het programma voor spelletjes en oefeningen, maar ook voor 'serieuze sessies'. Zorg voor een plan B wanneer de groep zich niet comfortabel voelt bij een specifieke methode.
- **Voorzie voldoende tijd:** Het kan contraproductief zijn om jongeren onder druk te zetten. Je hebt misschien een glashelder beeld van wat je wilt doen of bereiken tijdens een specifieke sessie of workshop, maar vergeet niet dat voor de jongeren het proces meestal belangrijker is dan het resultaat.
- **Overweeg verschillende leermethodes:** Iedereen leert anders. Daarom is het belangrijk dat je afwisselt in hoe je inhoud aanbrengt en hoe je deelnemers laat meedoen (bijvoorbeeld door te schrijven, spreken, hun lichaam te bewegen, tekenen). Stel bij elke activiteit of sessie deze vragen: welke deelnemers worden hiermee bevoordeeld? Wie wordt beperkt in hun deelname?
- **Wees je bewust van je eigen vooroordelen:** Sta stil bij een aantal van je aannames over bepaalde activiteiten en de manieren waarop jongeren zullen deelnemen. Samen met je partnerorganisaties nadenken over je vooroordelen en aannames kan een bijzonder krachtige stap zijn om de [partnerschapsvorming](#) te versterken.

- **De beperkingen van onze sessies (er)kennen:** Het is belangrijk om te erkennen en aanvaarden dat er altijd beperkingen zijn wat ruimte, tijd en middelen betreft. Wees je bewust van de beperkingen qua kennis en ervaring binnen je team. Hoe sneller je dat bent, hoe meer kansen je hebt om bij te leren.¹³

MEER WETEN

Lees meer over inclusief programmaontwerp in [Strategic Partnership on Inclusion: Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#)

Voor een algemener inzicht in programmaontwerp, -methodes en -methodologie kan je de [T-Kit met opleidingsessentials](#) lezen.

¹³ Sommige punten zijn geïnspireerd door: ACPA: 10 Steps for Designing and Facilitating Inclusive Presentations at Conventions/Conferences (niet langer online beschikbaar).

RISICOBEOORDELING

Risico's zijn onlosmakelijk verbonden met een internationaal inclusieproject. Hoe goed je je ook hebt voorbereid, er kan altijd iets mislopen. Daarom is het ook zinvol om tijd te voorzien om te anticiperen op mogelijke risico's die kunnen opduiken tijdens je project.

Tijdens je project wil je je jongeren natuurlijk uit hun gebruikelijke comfortzone duwen ... maar niet zo ver dat je hun fysieke en mentale gezondheid en veiligheid in gevaar brengt. Daarom is het een goed idee om een risicobeoordelingsplan uit te werken om voorbereid te zijn op het onverwachtse. Zo'n plan kan dienen als een soort EHBO-kit en bevat niet enkel een leidraad voor hoe je moet handelen, maar ook stappen die je moet volgen wanneer een voorval je overrompelt.

Stel samen met je jongeren een lijst op met mogelijke ongevallen, fouten en misverstanden die kunnen voorvallen tijdens je project. Wees zo realistisch mogelijk (maar jaag niemand angst aan!). Zoek vervolgens manieren om het risico op die zaken te beperken. Een lijst met de telefoonnummers van contactpersonen voor noodgevallen, een kopie van de deelnemerslijst, verzekeringsdocumenten en andere relevante documenten of een briefing voor de activiteit met alle betrokkenen: meer heb je misschien niet nodig om het risico te beperken. Anderzijds is het mogelijk dat je extern advies moet inwinnen, verdere stappen moet zetten of de situatie zelfs als te risicovol voor deelname moet beoordelen, als je vaststelt dat het om situaties met een hoog risico gaat (zoals kanoën met een groep niet-zwemmers).

TIPS

Als je een buitenactiviteit plant, kan je de risicobeoordeling integreren in de ervaring. Overheidsinstanties en ngo's die werken rond buiteneducatie, andere specialisten en organisaties zoals het Rode Kruis en de Rode Halve Maan kunnen je misschien wel risicosimulatie-ervaringen met professionele begeleiding aanbieden.

Vraag je deelnemers om medeverantwoordelijk te zijn voor de veiligheid. Zo kan je elke dag een veiligheidsassistent aanduiden die de jeugdwerkers ondersteunt bij de risicobeoordeling en iedereen wijst op de veiligheidsafspraken.

Neem als startpunt het algemene kader van je project en de inhoud van je dagelijks programma (voor zover gekend) onder de loep. Stel jezelf de volgende vragen:

- Heb je duidelijke procedures die de lokale regels volgen? Is iedereen ingelicht hierover? Zo kom je niet voor onaangename verrassingen te staan. Gebruik hiervoor de kennis van jouw partners.
- Zijn er risico's verbonden aan de verschillende activiteiten op het programma? Hoe kan je die aanpakken/controleren/beperken?
- Zijn er speciale situaties of omstandigheden tijdens het programma die zouden kunnen leiden tot sterke emoties bij een deelnemer? (Bv. reizen, niet voldoende ruimte voor zichzelf hebben, heimwee, alcohol)
- Kan het groepsvormende proces specifieke uitdagingen met zich meebrengen?

- Zijn er mogelijk 'dode momenten' in het programma waarop de jongeren zich dreigen te vervelen?
- Zijn er voldoende groepsleiders beschikbaar bij ziekte, een noodgeval of als er jongeren extra ondersteuning en begeleiding nodig hebben?
- Zijn er momenten en methodes opgenomen in het programma om de jongeren de vele nieuwe ervaringen te helpen verwerken en een plek te geven?
- Heb je duidelijke richtlijnen voor de preventie van seksueel, emotioneel en ander misbruik die goedgekeurd zijn door alle partnerorganisaties? Garanderen die richtlijnen ook de veiligheid van LGBTQIA+-jongeren?

Denk ook even na over de locatie en omgeving van je project. Vindt het project bijvoorbeeld plaats in een grote stad of een klein dorp? Verblijven de jongeren op een vrijzinnige of religieuze locatie?

- Zijn er extra risico's (meer dan gewoonlijk) verbonden aan zaken zoals alcohol- of druggebruik? Houd rekening met de 'beschikbaarheid' en de verschillende wetten in het gastland en/of op de locatie waar het project plaatsvindt.
- Zijn er culturele of persoonlijke gedrags- of uitdrukkingvormen die kunnen botsen met de sociale normen of gewoontes van het gastland en/of de locatie waar het project plaatsvindt? Bijvoorbeeld bepaalde taal, bepaalde kleding, specifieke activiteiten, religieuze praktijken, voedingsvoorschriften, persoonlijke relaties.

Het spreekt voor zich dat je ook rekening houdt met het profiel en de achtergrond van de deelnemende jongeren:

- Hebben de deelnemers speciale noden of eisen? Bv. geneesmiddelen, speciale dieetvereisten, allergieën ... Zijn er indien nodig extra geneesmiddelen/uitrusting/toestellen beschikbaar in het gastland?
- Zijn er speciale formulieren of reisdocumenten nodig voor de jongeren? Bv. ondertekende toestemmingsformulieren, verzekeringsinformatie, vaccinatiebewijs, PCR-test, politiedossier/verklaring van goed gedrag
- Is er een actieplan voor het geval dat een jongere:
 - de projectregels of gedragscode niet naleeft?
 - ernstig ziek wordt of gewond raakt?
 - vroeger naar huis moet?
 - in het buitenland in aanraking komt met justitie?

Die informatie kan je samenvatten en voorstellen in een risicobeoordelingsplan of een beschermingsbeleid dat je deelt met de partnerorganisaties, ouders en jongeren zelf.

MEER WETEN

Lees voor meer achtergrondinformatie over risicobeoordelingen de [T-Kit over projectbeheer](#).

Raadpleeg voor informatie over bescherming in een online context [Safeguarding and Online Youth Work – Digital Safeguarding](#) van het Ann Craft Trust.

STOF TOT NADENKEN

Wanneer we het hebben over risicobeperking, zijn bepaalde gevaren makkelijk herkenbaar, bijvoorbeeld 's nachts alleen in een donker steegje lopen. Beschermen betekent echter dat je ook oog moet hebben voor eventuele gevaren binnen de groep zoals pesten, seksueel of emotioneel misbruik. Die zaken kunnen in een interculturele omgeving nog moeilijker op te pikken en aan te pakken zijn.

Heb je er ooit al bij stilgestaan dat de manier waarop je fysiek met anderen omgaat tot misverstanden en eventueel risico's kan leiden? Bijvoorbeeld:

- Denk na over hoe mensen elkaar begroeten. Wat in sommige culturen normaal is, kan heel ongemakkelijk aanvoelen voor mensen met een andere achtergrond.
- In sommige culturen worden openbare uitingen van affectie (strelen, knuffelen, kussen) als normaal beschouwd, terwijl dat in andere culturen wenkbrauwen doet fronsen. In sommige culturen mag een man niet spreken met een vrouw die geen bloedverwant is of haar niet aanraken. Andere culturen kunnen dat zien als een teken van minachting en gebrek aan respect tegenover vrouwen .
- Mensen uit de LGBTQIA+-gemeenschap kunnen zich op sommige plekken veilig voelen om zichzelf te zijn en over hun genderidentiteit en seksuele voorkeur te spreken, terwijl ze op andere plaatsen actief ontmoedigd worden om zich te uiten en zelfs met geweld vervolgd worden.

- In sommige landen (in het bijzonder Ierland en het VK) kan de regelgeving rond kindbescherming strikt geïnterpreteerd worden. Dat houdt in dat er beperkingen kunnen gelden voor de manier waarop kinderen en tieners fysiek samen mogen spelen (om fysieke letsels, pesten enz. te voorkomen) en ook voor de manier waarop leerkrachten/jugdwerkers/groepsleiders/vrijwilligers/... fysiek mogen reageren op minderjarigen (om misbruik te voorkomen). Inbreuken op die regels kunnen heel serieus worden opgevat en kunnen bij de politie gemeld worden, wat verstrekkende gevolgen met zich meebrengt.

Bij de voorbereiding op de buitenlandreis weten jongeren (en ook groepsleiders) niet steeds op voorhand welke 'huisregels' er precies gelden of hoe ze zich wel of niet moeten gedragen in hun gastland. Dat brengt aanzienlijke risico's met zich mee: het risico op 'ongepast' gedrag, risico op negatieve oordelen, risico dat je het vertrouwen en de goede wil van de gastgemeenschap verliest, risico op persoonlijke aansprakelijkheid of zelfs risico op lichamelijk letsel.

Focus bij de risicobeoordeling niet enkel op de voor de hand liggende elementen zoals mogelijke ziektes, een gemiste vlucht of een verloren paspoort. Houd ook rekening met aspecten zoals culturele verwachtingen, normen en gedragscodes. Ga in gesprek met je partner in het buitenland om culturele verschillen op te pikken die later problemen kunnen veroorzaken en bereid je jongeren daar goed op voor.

DE DEELNEMERS VOORBEREIDEN

Het is een heuse opgave om de jongeren voor te bereiden op een internationaal inclusieproject. Daarbij moet je veel verschillende elementen behandelen. In dit onderdeel nemen we een beperkt aantal speerpunten onder de loep zodat je van start kan gaan.

Wanneer begin je je deelnemers voor te bereiden? Houd bij die beslissing rekening met het ervaringsniveau en eventuele speciale noden van je jongeren.

COMMUNICATIE

Het is belangrijk om voor open communicatiekanalen te zorgen tijdens de planningsfases van een internationaal inclusieproject. Dat is logisch bij partnerorganisaties, maar is even belangrijk voor de jongeren. **(Een aantal van) de jongeren die ze later in het echt zullen ontmoeten al eens zien, horen en leren kennen, is een goede manier om de motivatie van je jongeren aan te zwengelen en hun aandacht voor het project vast te houden.** Je kan op voorhand contact leggen door o.a. een Zoom-gesprek te organiseren, elkaar video's of audioberichten te sturen of een chatgroep op Discord, WhatsApp of dergelijke aan te maken.

LET OP

Als je beslist om met video's te werken en die te delen met de partnergroep op openbare platformen zoals YouTube, Vimeo of in een ander publiek toegankelijk formaat, ga dan zeker in op privacy. Bij minderjarigen moet je er ook voor zorgen dat je de toestemming van hun ouders of voogd hebt gekregen.

TIP

Werk met richtlijnen en een etiquette als de jongeren een chatgroep starten. Ze zijn zich misschien niet bewust van de gevaren van de virtuele ruimte, de effecten van pesten of het delen van pornografische of andere expliciete inhoud. Daarnaast kan je hen bewustmaken over het verschil in toegang tot online kanalen en de vaardigheden om ze te gebruiken. Vooraf gedragscodes en verantwoordingsplicht bespreken is een belangrijke stap om de jongeren te [beschermen](#).

Zorg ervoor dat je ook een document (virtueel of op papier) voorbereidt met alle nodige informatie over het evenement voor de deelnemers.

STOF TOT NADENKEN

Heb je gemerkt dat er een onderliggende aanname verscholen zit in de punten uit dit hoofdstuk over voorbereiding? Het veronderstelt dat jongeren makkelijk toegang hebben tot jou, de groepsleider, en dat jij makkelijk toegang hebt tot hen.

Wanneer je bijvoorbeeld in een jeugdhuis in de buurt werkt waar de jongeren drie tot vier keer per week binnenspringen, is het inderdaad relatief eenvoudig om hen te betrekken bij stappen zoals een individuele actieplanning, het bepalen van noden en verwachtingen, intercultureel bewustzijn of het leren van een taal en risicobeoordeling. In zo'n context is actieve deelname heel realistisch.

Maar wat als dat niet strookt met jouw situatie? Wat als jouw jongeren kilometers verder wonen en geen gemakkelijke toegang hebben tot vervoer, zoals sommige jongeren op het platteland? Wat als obstakels hun mobiliteit beperken, zoals bij jongeren met een fysieke beperking... of jongeren in een gevangenisituatie? Wat als ze weinig of geen vrije tijd hebben, zoals mantelzorgers of jonge ouders? Hoe doorloop je dan belangrijke stappen zoals het evalueren van de noden en het bepalen van de verwachtingen?

De oplossing? Wees creatief! Soms kan je de jongeren online bereiken op platformen die ze vaak gebruiken, soms moet je langsgaan op de plek waar ze wonen, werken of studeren. Gebruik alle methodes en middelen waar je over beschikt. Onthoud dat het tijdens de voorbereidingsfase cruciaal is dat je in contact blijft staan met de jongeren (en hen aanmoedigt om met elkaar in contact te blijven).

TAALVOORBEREIDING

Een van de voornaamste redenen waarom jongeren in een kwetsbare situatie aarzelen om deel te nemen aan internationale projecten? Ze hebben niet de vaardigheden in huis om in een vreemde taal te communiceren. Taal en communicatie zijn sleutelaspecten voor actieve participatie. Een nieuwe taal leren of oefenen kan een belangrijk onderdeel zijn om nieuwe perspectieven op te doen en bij te leren over andere culturen.

Het kan helpen om een uitwisseling te organiseren waarbij de gedeelde communicatietaal niemands moedertaal is. Zo bevinden alle jongeren zich op hetzelfde niveau en moet iedereen moeite doen om een vreemde taal te spreken.

Het zal je misschien verbazen dat **er al veel internationale projecten georganiseerd werden voor jongeren die geen enkele vreemde taal spreken**. Deze projecten gebruiken een creatieve aanpak om ervoor te zorgen dat jongeren vaak via non-formele methodes (zoals kunst, muziek, dans, sport) kunnen deelnemen. De opties zijn eindeloos en het contact tussen jongeren kan even sterk zijn als bij een gedeelde taal.

Toch kan het voor de deelnemers uitdagend zijn om een volledig project te doorlopen en geen enkel woord te begrijpen. Daarom kan je onder meer deze andere opties overwegen:

- Voor je project samenwerken met een groep die dezelfde taal spreekt (bv. VK en Ierland, Duitsland en Oostenrijk, Frankrijk en Franstalig België).
- Voor je project samenwerken met een groep uit dezelfde taalfamilie (bv. Romaanse, Germaanse, Slavische talen). Er zijn veel gelijkenissen binnen een en dezelfde taalfamilie. Doorgaans is dat voor mensen genoeg om de grote lijnen te begrijpen van wat anderen proberen te vertellen.
- Heb je geen gemeenschappelijke taal, dan kan je overwegen om tijdens het evenement met tolken te werken. Vertolking hoeft niet duur te zijn. Misschien is iemand uit je groep wel sterk (genoeg) in een vreemde taal en kan die indien nodig wat tolken. In sommige gevallen kan je online vertaalprogramma's gebruiken.

MEER WETEN

Lees meer over inclusie en taal in het hoofdstuk 'Language and communication in inclusive project' in Strategic Partnership on Inclusion: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#)

LET OP

In en rond verschillende talen werken kan heel wat mentale energie opslorpen. Voorzie zeker tijd in het programma waarin de deelnemers even niet in een vreemde taal moet spreken en denken. Denk bijvoorbeeld aan een aantal oefeningen of discussies in nationale groepjes (in de moedertaal) of activiteiten waarbij taal geen rol speelt (spelletjes, sport enz.).

EEN TAAL LEREN

Het is niet altijd eenvoudig om jongeren warm te maken om een vreemde taal te leren. Dat geldt des te meer voor jongeren die op jonge leeftijd met school gestopt zijn of die een geestelijke of verstandelijke beperking hebben. Deze jongeren hebben misschien te horen gekregen dat ze 'traag' zijn, 'dom' zijn of 'niet in staat zijn om te leren'. Ze denken misschien dat een taal leren 'saai', 'te moeilijk' of 'niet cool' is.

Eerdere inclusieprojecten tonen dat **zo goed als elke jongere een vreemde taal kan beginnen leren met de juiste omstandigheden en ondersteuning**. De uitdaging? Manieren vinden om het aanleren van een taal relevant en leuk te maken.

Als eerste stap is het belangrijk om komaf te maken met de mythe dat 'taal = school'. Dat kan je bereiken door 'formele' technieken (zoals grammaticaoefeningen) even terzijde te schuiven en in plaats daarvan de jongeren te helpen oefenen met spreken. De hierboven opgelijste methodes zijn een goed startpunt. Je kan jongeren ook meer zelfvertrouwen geven door:

- ✓ Een omgeving te creëren waarin ze zich veilig genoeg voelen om het woord te nemen
- ✓ Het goede voorbeeld te geven door zelf de vreemde taal te spreken en fouten te maken
- ✓ Zoveel mogelijk in kleinere groepen of per twee te werken
- ✓ Je te richten op de interesses van de jongeren (als de jongere bv. graag skateboardt, kan je woordenschat over skateboards aanleren in de vreemde taal)
- ✓ Veel verschillende eenvoudige en leuke methodes te gebruiken zoals tongtwisters, liedjesteksten leren of elke week een nieuw woord leren
- ✓ Als je een moedertaalspreker in jouw gemeenschap kent (bv. een au pair, vrijwilliger van het European Solidarity Corps, uitwisselingsstudent), nodig die dan één keer per week uit voor een informeel gesprek met je jongeren, in jouw organisatie of in een plaatselijk café. Zo kunnen je jongeren experimenteren met de taal voor ze echt op uitwisseling gaan.
- ✓ Focus je op woorden en zinnen die de jongeren in het buitenland kunnen gebruiken: bv. woordenschat om hun activiteiten of taken te beschrijven, de kleding die ze zullen dragen, het eten...; zinnen om hallo te zeggen/afscheid te nemen, zinnen voor tijdens het avondeten, zinnen voor in de bar ...).

- ✓ Zorg voor 'ondersteuningstools' die ze tijdens het project kunnen gebruiken, bv. een vertaaltool op hun gsm of een miniwoordenboek met de geleerde woorden en zinnen.
- ✓ Zorg voor een back-upsysteem. Koppel bv. een deelnemer met goede taalvaardigheden aan een jongeren met minder goede taalvaardigheden zodat de ene de andere kan helpen en indien nodig kan vertalen.

Onthoud dat taalverwerving niet betekent dat een jongere vloeiend moet leren spreken. Het betekent eerder dat je jongeren aanmoedigt om zaken te leren die voor hen en hun situatie bruikbaar, nuttig en relevant zijn. Je wilt hun leergierigheid aanwakkeren, hen stimuleren om open te staan voor andere dingen en hun zelfvertrouwen vergroten om nieuwe dingen te proberen.

MEER WETEN

Geef je deelnemers toegang tot het [online-taalondersteuningsplatform OLS](#). Het werd ontwikkeld als ondersteuning voor deelnemers van Erasmus+ en het European Solidarity Corps om hun kennis te verbeteren van de taal die zal worden gebruikt tijdens de groepsuitwisseling of waarin ze in het buitenland zullen werken, studeren of vrijwilligerswerk doen, zodat ze het beste kunnen maken van deze ervaring.

JE VOORBEREIDEN OP DE DIVERSITEITSDIMENSIE

Een groot deel van je inclusieproject draait om verschillen onder- vinden: **andere manieren van leven, denken en doen**. Dat maakt het spannend, maar kan soms ook frustraties doen opborrelen. Dit proces is niet altijd eenvoudig voor jongeren die soms weinig of nog geen echt contact hebben gehad met mensen van uiteenlopende achtergronden en het lastig kunnen vinden om hun eigen stereo- typen onder ogen te zien en zich goed te voelen bij verschillen. Daar- om is het een goed idee om hiervoor wat tijd uit te trekken tijdens de voorbereidingsfase.

Het is belangrijk om jezelf en je jongeren voor te bereiden op deze confrontatie met verschillen. Binnen dit proces is het belangrijk de boodschap mee te geven dat verschillende culturen en perspec- tieven niet 'juist of 'fout' zijn, noch 'goed' of 'slecht'. Het zijn eerder verschillende reacties op dezelfde uitdagingen in het dagelijks leven.

Wanneer jongeren dingen vanuit verschillende perspectieven kunnen bekijken, verruimt dat niet enkel hun horizon, maar geeft het hen ook een bredere waaier aan mogelijke reacties op uitdagingen op hun eigen levenspad.

Bij het voorbereiden van een groep op verschillen is het cruciaal om die verschillen vanuit een intersectionaliteitsperspectief te belichten. Het is belangrijk dat de deelnemers en teamleden begrijpen dat niemand maar één iets is. Wanneer je dus een andere groep uit een ander land ontmoet, dan is dat geen homogene culturele groep en elk van de jongeren zal veel verschillende identiteiten hebben. Datzelfde geldt wanneer je bijvoorbeeld een groep jongeren met een bepaalde beperking of jongeren uit de LGBTQIA+-gemeenschap ontmoet. Voor je jongeren is het ook een belangrijke voorbereidingsstap om te bespreken hoe iedereen veel verschillende identiteiten heeft, want het is mogelijk dat ze op stereotypen botsen over een van hun eigen identiteiten of het gevoel krijgen dat ze gereduceerd worden tot een enkele identiteit.

MEER WETEN

De TED-talk [‘The Danger of a Single Story’](#) van Chimamanda Ngozi Adichie vormt een uitstekend startpunt voor een gesprek hierover.

Bekijk voor meer informatie de [T-KIT over intercultureel leren](#) en de SALTO-publicatie [Embracing Diversity met video](#).

Lees voor meer stof tot nadenken het [artikel over diversiteit van ID Talks](#) ‘We strive for equality in our societies, but do we appreciate the diversity that comes with it?’ of bekijk de [opname van de livesessie](#).

SPREKEN OVER GEPOLARISEERDE KWESTIES

Leren omgaan met verschillen gaat niet enkel meer om de culturele, raciale of etnische achtergrond van mensen, onze genderidentiteit, beperking of religie, om er maar een paar te noemen. Een van de grootste uitdagingen van deze tijd is de omgang met polarisatie. Door de stroomversnelling van sociale media en online communicatie worstelen velen van ons om bruggen te slaan met mensen met andere politieke of ideologische standpunten. Vaccins, klimaatverandering, migratie, sociale rechtvaardigheid... zijn maar een aantal van de thema's die veel van de hedendaagse maatschappijen verdelen.

In dat opzicht moet je ook gepolariseerde standpunten behandelen tijdens de voorbereiding van je jongeren op verschillen.

Verbindende communicatie kan een uitstekende oefening zijn om zowel jongeren als jeugdwerkers voor te bereiden, zodat ze beter kunnen omgaan met moeilijke situaties en uiteenlopende opvattingen. **Vanuit het perspectief van verbindende communicatie komen in plaats van twee botsende meningen, in elke ontmoeting twee (of meer) mensen met gevoelens en noden samen.** Je kan het beeld van een ijsberg gebruiken om dit thema uit te leggen aan je jongeren. Het zichtbare gedeelte is iemands politieke standpunt of visie op een controversieel thema en in het onzichtbare gedeelte onder water (dat zoals we weten een pak groter is), liggen het levensverhaal, de achtergrond, de overtuigingen, angsten, noden en verwachtingen van een persoon.

Het kan ook nuttig zijn om actief luisteren te oefenen - vooral wanneer je het oneens bent en mogelijkheden zoekt om raakvlakken te creëren, en merkt dat je jongeren meer gemeen kunnen hebben met mensen met wie ze het niet eens zijn over bepaalde thema's dan op het eerste gezicht lijkt.

MEER WETEN

Lees meer over [verbindende communicatie](#).

STOF TOT NADENKEN

Onthoud dat het jouw rol als groeps-/projectleider is om een omgeving te creëren die verschillen toejuicht en de groep in al haar diversiteit verbindt. Voor je diversiteitskwesties aankaart bij jongeren, is het belangrijk dat JIJ het thema goed begrijpt en de tijd hebt genomen om je eigen gedachten, standpunten en vooroordelen onder te loep te nemen, net als de mogelijke impact ervan op de leerervaringen van je jongeren. De volgende vragen kunnen een startpunt vormen:

- Hoe reageer je wanneer je geconfronteerd wordt met verschillende benaderingen en perspectieven?
- Wat zijn de verschillen in [privilege](#) tussen jou en de jongeren?
- Welke van je identiteiten breng je actief mee naar je werk? Welke niet? Waarom?
- Over welke groepen of culturen heb je vooroordelen? (Doe de [Harvard Implicit Bias Test](#) om dit te ontdekken als je het niet goed weet).

DE PRAKTISCHE ASPECTEN VOORBEREIDEN

De praktische kant van naar het buitenland gaan, biedt jongeren een waaier van mogelijkheden om rechtstreeks een rol te spelen in de planning en organisatie van hun project. Behandel zeker de volgende thema's samen met de deelnemers voor vertrek:

GELD

Geld is een belangrijk thema om vooraf met de jongeren te bespreken, zowel om angst te verminderen als misverstanden te vermijden. **Sommige jongeren in een kwetsbare situatie willen misschien zelfs niet deelnemen aan een activiteit, omdat ze bang zijn dat ze niet kunnen meedoen door financiële redenen.** Daarom is het belangrijk om glashelder mee te delen of de deelnemers iets zullen moeten betalen of geld moeten meenemen voor de activiteit en hoeveel.

Neem het programma door, haal er de momenten uit die kosten met zich meebrengen voor de groep en bepaal of en wanneer er momenten zijn waarop de individuen iets moeten betalen. Bijvoorbeeld: de groep betaalt zaken zoals eten, logement, vervoer en excursies. Ieder betaalt voor zich de eigen telefoonkosten, souvenirs, eten en drinken tijdens de vrije tijd.

Bekijk wat dat betekent: hoeveel geld heeft de hele groep (jeugdwerkers en jongeren) nodig in een specifiek land. Ga op dezelfde manier te werk om te berekenen welk bedrag iedereen moet meebrengen als eigen zakgeld. Opgelet! Tussen verschillende landen kan er een behoorlijk prijsverschil bestaan voor zaken zoals eten, drinken, alcohol en openbaar vervoer.

Opper het idee van een 'gemeenschappelijk fonds' om economische ongelijkheid aan te pakken en bepaalde concrete noden te financieren voor internationale activiteiten die misschien niet gedekt worden door de projectsubsidies.

Neem even de tijd om rollen en verantwoordelijkheden rond geld te bepalen. Wie zal bijvoorbeeld de rekening met het 'gemeenschappelijk fonds' beheren? Wie is verantwoordelijk voor het bijhouden van de facturen en rekeningen? Kan het nuttig zijn om naar de bank te gaan om een groepsrekening te openen met alle jeugdwerkers en jongeren (of een aantal van hen, afhankelijk van de overeengekomen rolverdeling binnen groep) als rekeninghouders?

WAT MOET JE MEENEMEN

Wat de jongeren precies moeten meenemen hangt af van de duur van het buitenlandverblijf en de activiteiten op het programma.

Denk over het algemeen aan dingen zoals:

- **Belangrijke documenten** - paspoort, visum (indien nodig), toestemmingsformulier ouders/voogd, politiedossier/ verklaring van goed gedrag (indien nodig), kopieën van het risicobeoordelingsplan, een algemene gids met de wetten van het gastland...
- **Reisgegevens** - tickets, vlucht-/treinnummers, vertrek- en aankomsttijden, vaccinatiebewijs en/of COVID-19-testresultaten, reisverzekering enz.
- **Contactgegevens** - contactgegevens voor noodgevallen (thuis en in het buitenland)
- **Gezondheid** - relevante medisch informatie en medicatie, ondersteuning, speciale uitrusting, zorgverzekeringsgegevens enz.
- **Kleding en toiletartikelen** - overloop het programma om te kijken of er activiteiten plaatsvinden waarvoor de jongere meer nodig heeft dan gewone, dagelijkse kleding (bv. zwemgerief, sportschoenen, menstruatieproducten, werkkledij die vuil mag worden, regenuitrusting)
- **Zakgeld** - in de munteenheid van het gastland, zie geld voor meer aandachtspunten
- **Persoonlijke bezittingen** - smartphone, camera, dagboek of notitieboekje enz.
- **Voorwerpen voor interculturele deelmomenten** - foto's van thuis, typisch eten of drinken, muziek, spelletjes enz.
- **Varia** - vraag bij de partnerorganisatie na of de jongeren extra zaken moeten meebrengen zoals een slaapzak en eigen handdoek of als die zaken worden voorzien.

REIZEN

Voor jongeren die zich nog nooit eerder buiten hun eigen buurt waagden, kan een reis naar het buitenland intimiderend lijken.

Overweeg om voor het inclusieproject zelf een aantal simulaties te organiseren. Denk aan excursies in de buurt of een kampeerweekend. Dat zijn goede manieren om de jongeren te laten wennen aan verschillende vormen van openbaar vervoer en alleen zijn. Uiteindelijk helpt dat hen om zich voor te bereiden op een langere periode van thuis weg.

Voor je een ticket boekt, moet je even stilstaan bij de voor- en nadelen van verschillende vervoersvormen. Reis je het best met de wagen, met een busje, met de trein, met het vliegtuig...? Duurzaamheid is een factor, maar er zijn ook anderen argumenten om over land te reizen: zo kunnen de deelnemers misschien meer zien van de omgeving en zich geleidelijk aanpassen aan het veranderende landschap, reizen over land kan bijvoorbeeld ook meer leerkansen bieden.

Als je ervoor kiest om met mensen met een lichamelijke beperking met het openbaar vervoer te reizen, **win dan op voorhand informatie in over de beschikbare assistentie, toegankelijke deuren en toiletten.** Bel het bedrijf vooraf op om de medewerkers te informeren over je nood aan assistentie, zodat de dienstverlening zeker beschikbaar is op de juiste dag en plek.¹⁵

Vergeet niet dat reizen veel energie opsloopt. Benadeel de jongeren niet meteen met al te lange reistrajecten of oncomfortabele omstandigheden (en doe dat vooral niet om geld te besparen). Het is een bedrieglijke besparing die een negatief effect zou kunnen hebben op de start van het project, bv. wanneer de jongeren vermoeid, hongerig en humeurig aankomen).

MEER WETEN

Meer te weten komen over reizen met jongeren met een beperking? Zie de publicaties van SALTO Inclusion & Diversity '[No Barriers, No Borders](#)', het hoofdstuk over logistiek in [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects of the Strategic Partnership on Inclusion](#) en [Beyond Disability: European Mobility for ALL - A practical guide for organisations interested in European mobility activities involving young people with disabilities](#).

¹⁵ Een aantal elementen is gebaseerd op Strategic Partnership on Inclusion: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects, 2021](#)

STOF TOT NADENKEN

Als je al eerder hebt gereisd, kreeg je waarschijnlijk te maken met frustraties zoals vertragingen, onduidelijke informatie, niet goed weten waar je naartoe moet, stress door wijzigingen op het laatste moment en zo verder.

Heb je je ooit al eens afgevraagd hoe het moet zijn om te reizen met een lichamelijke of verstandelijke beperking of andere functiestoornis? Sta even stil bij wat er allemaal bij 'simpele' dingen komt te kijken zoals naar de luchthaven gaan, je bagage dragen, de weg vinden, jezelf verstaanbaar maken. Wat als het misloopt? Hoeveel extra tijd en energie hebben deze jongeren nodig om te kunnen doen wat 'normale' reizigers vanzelfsprekend vinden?

Wie nog nooit eerder heeft gereisd (in het buitenland of in eigen land), kan het moeilijk vinden om te anticiperen op de vele details die moeten worden gecontroleerd voor een vlotte reiservaring. Om een beter beeld te krijgen van wat er precies moet gebeuren, kan je een of twee 'generale repetities' doen voor het traject naar de luchthaven, het treinstation of de vertrekplaats van je jongeren. Dat is een goede manier om jongeren vertrouwd te maken met nieuwe omgevingen en veel van hun stress voor het onbekende weg te nemen.

Besteed bij een 'generale repetitie' aandacht aan elementen zoals:

- Hoe raken de jongeren op de luchthaven of naar het station? Kunnen ze dat op hun eentje of zullen ze wat hulp nodig hebben?
- Waar moeten ze naartoe nadat ze in het station of op de luchthaven zijn? Kunnen ze zelf de weg vinden? Zijn er diensten beschikbaar om hen te helpen zoals bagage dragen, begeleiding naar de vertrekhal, bij het instappen? Moeten die zaken vooraf geregeld worden?
- Welke regels, maatregelen of procedures bestaan rond ondersteuningsapparaten of speciale uitrusting zoals loophulpmiddelen, rolstoelen en geleidehonden? Vergt de afhandeling ervan extra tijd?
- Weten de jongeren tot wie of welke instantie ze zich kunnen wenden voor hulp en advies als er iets misgaat tijdens de reis, bv. bij vertragingen of verloren bagage?

Reizen kan een zenuwslopende ervaring zijn voor jongeren, ongeacht wie ze zijn en wat hun achtergrond is. Hoewel het verstandig is om je grondig voor te bereiden, is het onmogelijk om alles te voorspellen dat kan mislopen. Bereid jezelf liever voor op verrassingen en improviseer. Surf mee op de golven en maak van de reis zelf een deel van de leerervaring.

DE LOCATIE VOORBEREIDEN

Ruimtes zo veilig mogelijk maken voor deelnemers is een proces dat aanvangt voor het programma zelfs begint. **Jongeren zullen zich enkel aanmelden voor een programma of meedoen als ze zeker zijn dat ze er veilig zullen zijn.** Sommigen willen bijvoorbeeld de zekerheid dat het eten inclusief zal zijn, dat ze zonder drempels toegang hebben tot alle ruimtes en activiteiten, dat ze met anderen zullen kunnen communiceren en dat ze met geen enkele vorm van discriminatie te maken zullen krijgen. Jongeren in een kwetsbare situatie zijn op die vlakken soms extra voorzichtig door eerdere ervaringen in hun leven.

Als je niet weet wie er zal deelnemen wanneer je de locatie kiest, probeer dan voor een zo inclusief mogelijke locatie te gaan

Probeer daarnaast om te voldoen aan basisnoden wat betreft veiligheid, privéruimte en ontmoetingsplaatsen. Een inclusieproject kan een ervaring zijn die echt elk uur van de dag doorloopt. De jongeren zullen niet enkel nood hebben aan ruimtes waar ze kunnen samenkomen, maar ook aan rustige ruimtes om alleen te zijn. Voor het welzijn van de jongeren is het ook belangrijk dat ze beschikken over buitenruimte waar ze kunnen wandelen. De vergader- en werkruimtes moeten veel bewegings- en actiemogelijkheden bieden zoals sportterreinen in de buurt. Spelletjes en ander materiaal (papier, schrijfgerei...) moeten toegankelijk zijn en het is een goed idee om een speciaal hoekje (of indien mogelijk een aparte ruimte) te maken voor fysieke activiteiten. Let op de veiligheid. De slaapkamers verdeel je bovendien best zo dat iedereen zich comfortabel voelt.

TOEGANKELIJKHEID

De locatiekeuze is een van de sleutelementen om het project logistiek gezien inclusief te maken. Een drempelvrije locatie, waar alle ruimtes toegankelijk zijn voor mensen met specifieke mobiliteitsnoden, is een cruciaal element. Een aantal elementen waar je rekening mee dient te houden:

- Controleer of de locatie een ingang zonder trappen heeft, of als alternatief een lift of hellend vlak. Ga na of geleidehonden toegestaan zijn op de locatie.
- Seminarieruimtes moeten een goede akoestiek hebben en er mogen geen luide geluiden zijn die het voor mensen met bepaalde beperkingen moeilijk kunnen maken om deel te nemen.
- Het is ook belangrijk dat iedereen in de ruimte de flipcharts of andere tools, maar ook elkaar en eventuele gebarentaaltolken kan zien.
- Ga na of de verlichting aanpasbaar is. Ten eerste omdat goede verlichting cruciaal is voor doven of hardhorenden die moeten liplezen of afhankelijk van gebarentaaltolken, ten tweede omdat bepaalde mensen lichtgevoelig kunnen zijn. Flikkerend licht kan bij mensen met epilepsie problemen veroorzaken.
- Het is ook belangrijk om ervoor te zorgen dat de veiligheidsprotocollen van de locatie (bv. brandtrap) toegankelijk zijn voor mensen met een beperking.¹⁶

¹⁶ Gebaseerd op Strategic Partnership on Inclusion: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects, 2021](#)

Je kan extra [subsidies](#) voor toegankelijke accommodatie aanvragen bij Erasmus+ of het European Solidarity Corps.

TIP

Het hoofdstuk 'What to consider when planning logistics' uit de publicatie [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#) geeft je belangrijke informatie en richtlijnen zodat je locatie en algemene logistiek zeker goed doordacht en inclusief zijn voor mensen met een beperking.

TOILETTEN

De toiletten, dicht bij alle delen van het gebouw, moeten zowel toegankelijk als inclusief zijn. Tijdens een evenement moet iedereen zich prettig voelen bij het gebruik van het toilet.

Kijk niet enkel uit naar toegankelijke toiletten, maar zorg ook voor genderneutrale wc's. Soms moet je daarvoor de toiletten anders verdelen en je eigen bordjes uithangen. Houd er rekening mee dat niet iedereen zich veilig voelt in een toilet dat met iedereen gedeeld wordt. Toch zijn genderneutrale toiletten cruciaal voor trans, non-binaire en zoekende mensen. Daarom heb je vrouwen-, mannen- en genderneutrale toiletten nodig. Het is belangrijk om op voorhand na te gaan of dat mogelijk is op de locatie.

LET OP

Binnen de LGBTQIA+-gemeenschap is niet iedereen al uit de kast. Sommige jongeren voelen zich pas na een tijdje - of helemaal niet - voldoende op hun gemak om hun genderidentiteit of seksuele voorkeur te delen met de groep. Bewust omgaan met thema's zoals inclusieve toiletten en voornaamwoorden kan voor hen een belangrijk signaal zijn dat ze helemaal zichzelf mogen zijn.

ETEN

Wil je dat mensen zich goed voelen, dan is het eten dat je tijdens evenementen aanbiedt cruciaal. **Voeding draagt niet enkel bij aan duurzaamheid en gezondheid, maar speelt ook een belangrijke rol in inclusie.** Mensen kunnen om allerlei redenen voedselbeperkingen hebben. In plaats van mensen met voedselbeperkingen te isoleren met apart eten **streven we beter naar maaltijden waar iedereen samen van kan genieten.** Het is niet altijd mogelijk om een maaltijd te koken die halal, koosjer, veganistisch en glutenvrij is en ook rekening houdt met andere allergieën en noden, maar we kunnen wel proberen om toch minstens een aantal maaltijden uit te werken die voor iedereen geschikt zijn. Sommige voedingsmiddelen zoals vlees of zuivelproducten hoeven niet in elke maaltijd te zitten. Dat kan het eten bijvoorbeeld een pak inclusiever maken. Je kan zelfs overwegen om al het eten tijdens de groepsuitwisseling vegetarisch of veganistisch te maken; dat is [duurzamer](#) en inclusiever van bij het begin. Als je toch dierlijke producten wil aanbieden, doe dat dan als bijgerecht, zodat iedereen kan genieten van al de rest. Zorg er in elk geval voor dat alles goed is aangeduid.¹⁷

¹⁷ Sommige punten uit dit onderdeel zijn gebaseerd op: NOW Association: [NOW Journey Blueprint](#)

MEER WETEN

Het hoofdstuk 'The Catering' in [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#) kan een leidraad vormen om de plek waar je eet tijdens je evenement geschikt te maken voor mensen met een beperking.

Lees ook het [artikel over gender van ID Talks](#) 'How do society's standards and expectations impact our self-image? Why are these standards gendered?' of [bekijk de opname van de livesessie](#).

STOF TOT NADENKEN

Heb je je ooit al ongemakkelijk gevoeld op een plek, tijdens een project of evenement? Veel jongeren en vooral diegenen in een kwetsbare situatie hebben dat al meegemaakt, waardoor ze wat terughoudender zijn om een sprong in het diepe te wagen. Denk even na of je jezelf ooit deze vragen hebt gesteld voor je ergens naartoe ging:

- Zal ik binnen geraken op de locatie?
- Zal ik het eten dat wordt geserveerd kunnen eten?
- Zal ik naar het toilet kunnen gaan?
- Zullen er andere mensen zijn die er zoals ik uitzien?
- Zullen mensen naar me staren of vervelende vragen stellen?

Wil je vermijden dat jongeren zichzelf deze vragen stellen, wees dan heel transparant en openhartig over de inclusie-maatregelen waar je al over nadenkt en nodig hen uit om andere noden of angsten met je te delen.

DUURZAAMHEID

Net als inclusie is het duurzaam maken van groepsuitwisselingen en bevorderen van vaardigheden in groene sectoren een van de prioriteiten en selectiecriteria van de programmaperiode 2021-2027.

Daarbij ligt de klemtoon op duurzaam reizen, met als doel CO2-neutrale Erasmus+-projecten:

'Via het programma wordt ondersteuning geboden voor het gebruik van innovatieve praktijken om ervoor te zorgen dat de leerlingen, het personeel en de jeugdwerkers echt een verandering in gang kunnen zetten (bv. grondstoffen besparen, energieverbruik, afval en de ecologische voetafdruk verminderen, kiezen voor duurzaam voedsel en vervoer). Er zal ook voorrang worden gegeven aan projecten die gedragsveranderingen mogelijk maken op het gebied van individuele voorkeuren, culturele waarden, bewustwording, en meer in het algemeen een actieve betrokkenheid inzake duurzame ontwikkeling ondersteunen.'

Bekijk je project van bij het prille begin in de planningsfase daarom al met een duurzaamheidsbril. Zo kan je groene praktijken inbouwen in alle verschillende facetten en fases van het project: van het reistraject over voeding tot materiaal.

Voor het reistraject kan je extra financiering krijgen voor duurzame reizen. De [Erasmus+-Programmagids](#) en de European Solidarity Corps geven je daar meer informatie over.

MEER WETEN

Lees de [T-Kit over duurzaamheid en jeugdwerk](#) voor meer ideeën om je project duurzaam te maken.

DE IMPLEMENTATIEFASE

Je hebt het klaargespeeld! Jij en je jongeren zijn veilig en wel aangekomen op de locatie of het online evenement. Dit onderdeel belicht de verschillende elementen die een rol spelen tijdens de implementatiefase van je project. Op de volgende pagina's zullen we een aantal sleutelementen onder de loep nemen die nodig zijn om van je project een positieve ervaring te maken voor alle betrokkenen. Dat omvat:

- De lancering van het programma
- Safer space
- Begeleiding
- Verder in het programma
- Omgaan met conflicten
- Eindes en afscheid

DE LANGERING VAN HET PROGRAMMA

De eerste momenten van een inclusieproject kunnen bomvol tegenstrijdigheden zitten. De jongeren zijn nieuwsgierig naar elkaar, maar tegelijkertijd misschien wat verlegen. Ze willen misschien wel contact leggen en hallo zeggen, maar willen niet stom of 'niet cool' overkomen. Het komt wel vaker voor dat een internationale groep in de vormingsfase passief is. Wanneer jongeren aan elkaar worden voorgesteld, dan tasten ze voorzichtig de grenzen af van aanvaardbaar groepsgedrag. Dit is een overgangsfase van individu naar de status als groepslid en is zowel formeel als informeel een test voor de begeleiding door de jeugdwerkers.

De vormingsfase van een groep kan bestaan uit:

- Opwinding, voorpret en optimisme
- Argwaan en angst rond het project
- Het bepalen van taken en hoe ze worden uitgevoerd
- Het bepalen van aanvaardbaar groepsgedrag
- Lange discussies over ideeën en problemen, bij sommige jongeren heerst daar ongeduld over

Omdat er in het begin zo veel speelt dat de aandacht van de jongeren opeist, is het mogelijk dat de groep weinig tot geen doelen bereikt. Geen paniek, dit is volstrekt normaal! Blijf niet te lang spreken (of piekeren). Start met de eerste activiteit nadat je het doel ervan hebt voorgesteld en uitgelegd.

MEER WETEN

Meer informatie over groepsdynamieken en het stimuleren van interactie? Neem een kijkje in de [T-Kit over opleidingsessentials](#).

Een aantal suggesties voor methodes om de groep los te laten komen:

- De eerste ontmoeting (de vormingsfase) is het moment om verwachtingen en angsten te onthullen en houdingen te verkennen en uit te dagen. IJsbrekers, energizers en naamspelletjes zijn nuttige tools voor de eerste ontmoeting:
 - **Naamspelletjes** zijn eenvoudige activiteiten die de groep helpen om elkaar te leren kennen en elkaars namen op een ludieke en niet-bedreigende manier te horen en te oefenen.
 - **IJsbrekers** zijn korte en leuke activiteiten die deelnemers helpen om elkaar te leren kennen. Ze zijn bedoeld als een luchtige oefening zodat jongeren zich op hun gemak voelen bij elkaar voor je overgaat naar andere activiteiten. De bedoeling ervan is ook om de interactie aan te zwengelen, communicatievaardigheden aan te scherpen en jongeren te stimuleren om samen te werken.
 - **Energizers** zijn methodes die interactie aanwakkeren en rechtvaardigen. Ze nemen vaak de vorm aan van leuke kennismakingsoefeningen of een speelse methode om een sessie na een pauze terug op gang te trappen. Energizers kunnen voor verschillende doeleinden worden gebruikt: de jongeren helpen om zich op hun gemak te voelen bij elkaar, snel wat bewegen, de aandacht van de groep trekken en op iets vestigen en/of het volgende onderwerp/thema of de volgende activiteit op het programma inleiden.

Er bestaan veel verschillende soorten ijsbrekers, naamspelletjes en energizers. Kies er eentje die past bij de vaardigheden van je groep, de timing en de gespreksthema's. Wees je bewust van de verschillende culturele en religieuze achtergronden en de verschillen qua persoonlijke ruimte. Sommige jongeren voelen zich misschien niet prettig bij een energizer of ijsbreker met fysiek contact.

Houd ook in het achterhoofd dat sommige jongeren zweren bij ijsbrekers en energizers (omdat ze die fijn vinden), terwijl anderen ze verwensen (omdat ze ze irritant of stom vinden). Zorg ervoor dat je deelnemers altijd de kans geeft om eerst toe te kijken, in plaats van alle jongeren te pushen om deel te nemen terwijl ze zich daar misschien niet goed bij voelen. Geef het goede voorbeeld door zelf enthousiast mee te doen met ijsbrekers en energizers. Als je leuke activiteiten kiest waarbij mensen zich vermaken, duurt het door- gaans niet lang voor iedereen meedoet.

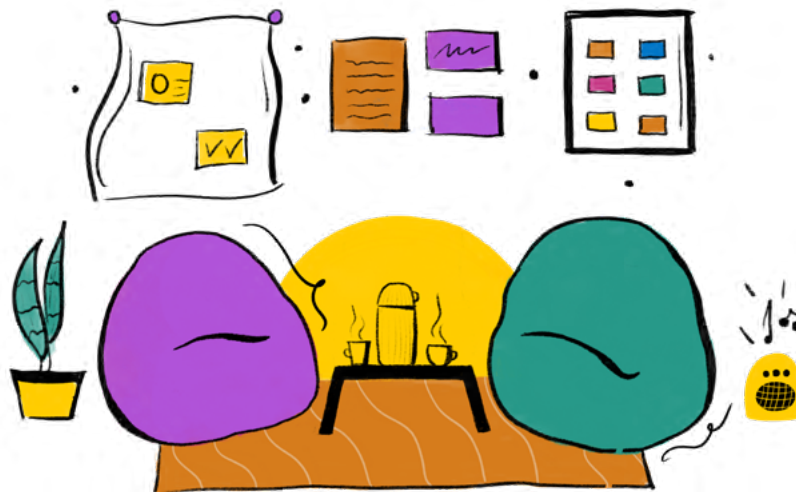

MEER WETEN

Voor een scala aan ijsbrekers en energizers kan je terecht in de SALTO Toolbox for Training op www.SALTO-YOUTH.net/Toolbox/

SAFER SPACE

Van bij de start (en eigenlijk zelfs vooraf bij het [aantrekken](#) van en [communiceren](#) met de deelnemers) is het belangrijk om te proberen een 'safer space' te creëren. Een safer space (veiligere ruimte) kan worden omschreven als een ondersteunende, niet-bedreigende omgeving die iedereen stimuleert om zich respectvol op te stellen en van elkaar te leren. **Het is een ruimte waarin alle deelnemers zich voldoende op hun gemak voelen om zich te uiten en hun ervaringen te delen.** Een safer space vereist kritisch bewustzijn van de [machtsstructuren](#) die de mensen in de ruimte en de verschillende [privileges](#) van mensen beïnvloeden. Door het woord 'safer' space in plaats van 'safe' te gebruiken wordt erkend dat veiligheid relatief is en dat niet iedereen zich in dezelfde omstandigheden veilig voelt.

Om een safer space te creëren is het **belangrijk dat we van en met onze deelnemers leren wat ze nodig hebben om zich veilig te voelen.** Daarbij is het van essentieel belang om te kunnen luisteren zonder te oordelen en zonder de gevoelens van een persoon te willen beïnvloeden. De volgende richtlijnen sluiten aan bij veel van de eerder vermelde punten uit dit handboek en vormen een goed startpunt om een safer space te creëren:

- Zowel voor fysieke als virtuele ontmoetingen: kies een ruimte die of een platform dat aan ieders noden beantwoordt, voor iedereen toegankelijk is en waar iedereen zich fysiek veilig kan voelen.
- Zorg voor een warm en open welkom, waarmee je toont dat je geeft om het welzijn van mensen. Muziek, decoratie, eten kunnen allemaal een groot verschil maken.
- Werk met duidelijke richtlijnen en zorg dat iedereen zich eraan houdt.
- Leer en respecteer de namen en voornaamwoorden van iedereen. Maak geen aannames over iemands genderidentiteit, seksuele voorkeur, economische status, achtergrond, gezondheid, religie enz.
- Stel duidelijke spelregels op, bijvoorbeeld in de vorm van een groepscontract.
- Respecteer iedereen's fysieke en emotionele grenzen. Dwing niemand om deel te nemen aan een activiteit. Vraag het eerst voor je iemand aanraakt of vragen stelt die een kwetsbare snaar kunnen raken. Wanneer iemand zegt dat die zich ongemakkelijk voelt, verontschuldig je dan, luister en pas je gedrag aan.

- Gebruik verschillende methodes zodat mensen op verschillende manieren kunnen deelnemen. Stille discussies of gesprekken met kleine groepjes kunnen het voor mensen makkelijker maken om zich op hun gemak te voelen om bij te dragen.
- Respecteer de opinies, overtuigingen, ervaringen en verschillende standpunten van mensen.
- Dwing niemand om hun verhaal te delen en deel nooit dingen die deelnemers deelden met mensen die er niet bij waren.
- Neem verantwoordelijkheid op voor je daden en wat je daarmee communiceert. Wees je bijvoorbeeld bewust van de genderverdeling qua spreektijd. Wanneer jongens en mannen bijvoorbeeld meer spreken dan andere deelnemers, moet je handelen.
- Vraag iedereen - ook het team - om zich bewust te zijn van vooroordelen en privileges. Streef er actief naar om die te overstijgen.
- Vraag het eerst aan de deelnemers voor je camera's of opnamemateriaal gebruikt, zo respecteer je hun privacy.
- Creëer een ruimte waarin je openlijk kan spreken over fouten (iemand misgenderen, een tactloze vraag stellen, in iemands naam spreken, met iemand omgaan op een manier die die persoon ongemakkelijk doet voelen, kwetsend taalgebruik...) en roep elkaar ter verantwoording (meer hierover bij omgaan met conflicten).
- Waak over je eigen veiligheid en grenzen als jeugdwerkers.¹⁹

¹⁹ Gebaseerd op SALTO ID: [Embracing Diversity](#).

BEGELEIDING

Begeleiders van groepsprocessen spelen een sleutelrol om programma's inclusief te maken. Veel bedenkingen uit het onderdeel over inclusive design zijn ook belangrijke elementen waar de begeleiders rekening mee moeten houden. Ruimte voor diversiteit betekent dat het als begeleider **je doel is om ervoor zorgen dat iedereen zich prettig en veilig voelt, kan leren en bijdragen**. Daarvoor moeten de deelnemers ons kunnen vertrouwen en zich veilig voelen (zie [safer space](#)).

Als je diverse groepen begeleidt, moet je ervoor openstaan om je taal en methodes af te stemmen op de groep. Net zoals bij elke andere groep moet je je voortdurend bewust afvragen of je anders moet communiceren met de groep of de processen anders moet aansturen. **Toegankelijke taal** gebruiken en een groep **ruimte voor suggesties of feedback** geven zijn twee basisregels die meestal werken.

Bescheidenheid is een belangrijke vaardigheid voor begeleiders: over het algemeen - maar specifiek als het op de ervaringen en identiteiten van mensen aankomt - leer je evenveel bij als je deelnemers. Presenteer jezelf niet als iemand die alle wijsheid in pacht heeft, maar wel als iemand die samen met hen bijleert. Anders dreig je de deelnemers buiten te sluiten en help je hen niet om zich comfortabel te voelen om dingen te delen. Daarnaast moet je je altijd **bewust zijn van je eigen vooroordelen en aannames** die we doorgaans maken wanneer we mensen begeleiden en met hen omgaan. Het is essentieel om open en nieuwsgierig te blijven om de mensen met wie je werkt te leren kennen - en je niet vast te pinnen op een eerder bedacht beeld van wie ze zijn en wat ze nodig hebben.

OMGAAN MET CONFLICT

Inclusieprojecten verlopen zelden zoals verwacht. Conflicten kunnen op elk moment ontstaan. De oorzaken daarvoor zijn legio en uiteenlopend, zowel voorspelbaar als onvoorspelbaar. De menselijke aard bepaalt dat we het niet altijd met elkaar kunnen en willen eens zijn. Je kan je dus op een gegeven moment tijdens je project waarschijnlijk aan een bepaalde mate van conflict verwachten (en je moet daar dan mee omgaan).

Mensen met verschillende achtergronden samenbrengen kan waarden of perspectieven doen botsen. **Stereotypen en vooroordelen** kunnen snel leiden tot kwetsende opmerkingen of discriminerend gedrag. Het is belangrijk om dergelijke zaken aan te pakken zodra ze de kop opsteken, zodat het ook een leerkans kan vormen voor de groep.

Conflicten kunnen ontstaan tussen groepen of tussen individuen. Daarbij kunnen niet enkel de jongeren maar ook de groepsleiders

betrokken raken. Te maken krijgen met meningsverschillen, frustratie uiten, omgaan met verwarring, basismiddelen missen... Het is niet makkelijk om daarmee om te gaan. Jongeren missen bovendien soms de vaardigheden en competenties om met die situaties en gevoelens overweg te kunnen. Toch zit er in elk conflict potentieel voor groei en verandering. Een conflict hoeft niet destructief te zijn, wanneer het goed wordt opgelost. Het kan een waardevolle tool vormen om vaardigheden en persoonlijke kracht op te bouwen: wanneer een conflict wordt erkend en verkend in een veilige omgeving, kan het krachtige situaties en reacties creëren die na het project als aanknopings- en opvolgingspunt kunnen dienen.

Veel conflicten kunnen vermeden worden met een zorgvuldige voorbereiding en voortdurende observaties.

GANGBARE OORZAKEN VAN CONFLICT IN INCLUSIE-PROJECTEN EN HOE JE ZE VOORKOMT

Timing: Te veel late avonden, lange sessies of uitstappen kunnen leiden tot een late start van de dag, een laag energiepeil en weinig interesse in het projectonderwerp. Evaluatietools zoals 'Mood Meters' (zie afbeelding) helpen je om regelmatig de gevoelens en het energieniveau te peilen en je programma of activiteit af te stemmen op de stemming van de groep.

Feedback: Slecht verpakte feedback kan verkeerd worden begrepen of als kritiek worden opgevat, hoewel de spreker dat niet zo bedoelde. Wanneer je feedback geeft, is het belangrijk om de gevoelens van de anderen te respecteren, je te focussen op wat ze gezegd of gedaan hebben en je standpunt te onderbouwen met redenen. Je zegt beter 'Ik heb een andere kijk op wat je net hebt gezegd omdat...' dan 'Hoe kan je zo stom zijn, snap je niet dat...?'

Ongepaste activiteiten: Niet alle activiteiten zijn altijd voor alle jongeren gepast. Wees je bewust van de noden van alle individuen in de groep en gevoelige emoties die kunnen worden getriggerd door een specifieke activiteit (of een onderdeel ervan). Zorg ervoor dat iedereen weet dat ze nooit onder druk staan om iets over zichzelf te vertellen of mee te delen waar ze zich niet goed bij voelen. Geef jongeren tijd om op voorhand warm te lopen en nadien tot rust te komen. Denk eraan om voldoende tijd te voorzien voor een nabespreking en discussie, zodat iedereen het gevoel heeft dat hun standpunten en deelname naar waarde worden geschat.

Verantwoordelijkheid: Sommige jongeren bloeien op dankzij verantwoordelijkheid, terwijl anderen verantwoordelijkheid mijden. Sommige mensen dragen thuis veel verantwoordelijkheid, terwijl anderen er heel weinig opnemen. Houd er rekening mee dat de 'empowerment' van een inclusieproject voor sommige deelnemers een volledig nieuwe en heel beangstigende ervaring kan zijn. Zorg ervoor dat alle jongeren zich prettig voelen en begrijpen wat ze moeten doen. Aarzel niet om tussenbeide te komen als je denkt dat iets ongepast is. Vergeet niet dat jongeren hun eigen levens, sterktes en vaardigheden het best kennen, dus leg hen nooit iets op. Laat de jongeren beslissen waarvoor ze verantwoordelijk willen zijn en ondersteun hen tijdens het proces.

Politieke en religieuze opvattingen: Zonder begeleiding kunnen gesprekken over controversiële onderwerpen snel tot conflicten leiden. Sommige deelnemers hebben een uitgesproken mening over bepaalde onderwerpen, zeker als ze er een persoonlijke band mee hebben (denk aan migratiebeleid voor mensen met een migratieachtergrond, LGBTQIA+-onderwerpen voor leden van de LGBTQIA+-gemeenschap, gendergelijkheid voor vrouwen, geloof voor religieuze mensen enz.). Het kan nuttig zijn om in het groepscontract op te nemen hoe je polariserende onderwerpen benadert en de jongeren te herinneren aan het onderscheid tussen standpunten en mensen (zie [Spreken over gepolariseerde kwesties](#)). Hamer steeds op de nood aan een safer space en respect voor iedereen, zelfs bij uiteenlopende standpunten.

MEER WETEN

Voor meer informatie over de oorsprong van conflicten in een interculturele situatie kan je een kijkje nemen in de [T-Kit over intercultureel leren](#).

KWETSENDE OPMERKINGEN EN DISCRIMINATIE AANPAKKEN

Om discriminatie aan te pakken en vooroordelen en privilegeverschillen te belichten, moet je als begeleider oefenen zodat je moeilijke dialogen leert begeleiden. Diversiteitsthema's kunnen lastig zijn om te bespreken. In een conflictsituatie is het aan de groepsleider om op een open, niet-oordelende, tolerante, positieve en voorzichtige manier te waken over de kwetsbaarheid en openhartigheid van de jongeren. Je moet de jongeren helpen inzien dat het confronteren

van conflicten een stap vooruit is in hun relaties met anderen en hen ervaring bezorgt die ze ook in hun dagelijks leven thuis kunnen gebruiken. Als begeleider moet je ook bereid zijn om conflicten te begeleiden waarbij soms bepaalde teamleden betrokken zijn, wat nog meer kalmte vergt.

In een groep met jongeren in een kwetsbare situatie is het bijzonder belangrijk dat je discriminerende of kwetsende opmerkingen of daden niet zomaar laat passeren. Als iemand, of het nu een deelnemer of begeleider is, iets zegt dat een grens overschrijdt, dan suggereert Teaching Tolerance²⁰ een **'nulonverschilligheidsbeleid'** in tegenstelling tot een **'nultolerantiebeleid'**. Met andere woorden: in plaats van deelnemers tot zwijgen te brengen of te straffen voor schadelijke gedragingen en uitlatingen adviseert 'nul onverschilligheid' om hen rustig mee te delen dat wat ze hebben gedaan of gedeeld problematisch is. Zorg ervoor dat schadelijke gedragingen of woorden

worden aangepakt om verder een [safer space](#) te creëren. Onthoud dat iedereen hier iets van opsteekt.²¹

²⁰ Teaching Tolerance: [Let's Talk - Facilitating Critical Conversations with Students.](#)

²¹ Gebaseerd op [SALTO ID: Embracing Diversity.](#)

Een handvol tips voor conflictbeheer:

- Kies een situatie of omgeving waarin de jongere zich veilig voelt en vrijuit kan spreken: privé of in een groep, buiten of in een afgesloten ruimte...
- Luister naar de jongeren en kies geen partij (wees neutraal).
- Moedig jongeren aan om te spreken en LAAT ze spreken (zadel ze niet op met je eigen conflicten en ervaringen).
- Help de jongere uitzoeken waar de oorzaak van het conflict mogelijk ligt: verschillende waarden, gewoontes, normen, culturele achtergronden enz.
- Probeer te begrijpen hoe de jongere zich voelt en denkt.
- Probeer te achterhalen welke rollen en strategieën beide partijen gebruiken (als er meerdere betrokken partijen zijn, afhankelijk van het conflict).
- Vraag de jongere of je op een of andere manier kan helpen.
- Help de jongere om de situatie op te helderen. Het conflict kan het gevolg zijn van een misverstand. Vel geen oordeel over wat je niet begrijpt.
- Dring jouw culturele normen niet op, maar probeer om de culturele regels van beide partijen te begrijpen.
- Vraag de jongere of die een idee heeft van hoe de andere partij zich misschien voelt.
- Moedig de jongere aan om mogelijke oplossingen voor het probleem te formuleren. Zo voelen jongeren zich sterker betrokken bij de oplossingsfase en steunen ze hun eigen oplossingsvoorstellen.

- Moedig de jongere aan om een gesprek aan te knopen met de andere partij in het conflict als ze daar beide klaar voor zijn. Help een sfeer zonder angst te creëren waarbij open communicatie mogelijk is (neutraal terrein, met een externe bemiddelaar...).
- Sta open voor feedback (zelfs wanneer die slecht wordt verpakt) en verdedig geen daden zonder eerst te luisteren naar de jongere(n).

MEER WETEN

Je vindt meer informatie over conflictbeheer en ideeën om conflicten met jongeren aan te pakken in de [T-Kit over de rol van jongeren in conflicttransformatie](#) en de [T-Kit met opleidingsessentials](#).

METHODEN EN ACTIVITEITEN

Wanneer de jongeren hun aanvankelijke angsten hebben losgelaten en zich prettig beginnen te voelen bij elkaar, kan je andere soorten methodes beginnen gebruiken in je programma. Bijvoorbeeld:

- Door in **kleine groepjes** te werken moedig je iedereen aan om deel te nemen en ontstaat er echte samenwerking. De grootte van een groepje hangt af van praktische factoren zoals het totaal aantal aanwezige jongeren en de beschikbare ruimte. Een kleine groep kan twee of drie jongeren tellen, maar werkt het best met zes tot acht jongeren. Je kan vijftien minuten, een uur of een dag in kleine groepjes werken naargelang de taak in kwestie. Welk onderwerp je ook behandelt, het is essentieel dat je het werk duidelijk afbakent en dat de jongeren zich focussen op een doel waarbij ze terugkoppelen met de volledige groep. Het is weinig productief om de jongeren doodleuk mee te delen dat ze 'het thema mogen bespreken'. Geef ze liever een specifieke taak die tot een resultaat leidt. Denk bijvoorbeeld aan een taak in de vorm van een probleem dat ze moeten oplossen of een vraag die ze moeten beantwoorden.

LET OP

Mensen voelen zich van nature comfortabel bij wat ze weten en sommigen vinden het fijner om in de comfortzone van hun eigen nationale groep te blijven. Laat jongeren hun eigen groepjes niet kiezen, behalve wanneer dat absoluut noodzakelijk is. Er zijn een aantal manieren waarmee je ervoor kan zorgen dat nationale groepen zich met elkaar mengen: maak een willekeurige keuze, geef nummers of kaarten, groepeer per regenboogkleur.

- **Projectcafé.** Vaak ontstaan de sterkste relaties binnen een project tijdens de pauzes en informele momenten. Daarom kan het een goed idee zijn om een aantal activiteiten te organiseren rond een kopje koffie of thee. Een projectcafé kan leiden tot meer interactie, de basis vormen voor mogelijke verdere samenwerking, de deelname en motivatie verbeteren en bijdragen aan de creativiteit en zelforganisatie van de groep.
- **Simulaties en andere activiteiten die ingaan op [mensenrechten](#) en [interculturele thema's](#).** De bronnen van de Raad van Europa [Compass](#) en [All Different - All Equal](#) reiken een waaier aan methodologieën aan, net als de [SALTO Toolbox](#).
- **Levende bibliotheek:** Don't judge a book by its cover. Met [levende bibliotheken](#) kunnen mensen bijleren over elkaars respectievelijke realiteit.
- **Samenwerkingsactiviteiten** draaien om participatie en betrokkenheid. Vaak wordt naar die activiteiten verwezen als 'spelletjes', omdat ze leuk zijn (verkleeden, parachutespellen enz.). Maar ze zijn meer dan dat: die activiteiten dagen het individu uit, bouwen aan het groepsgevoel en houden de jongeren geïnteresseerd en 'in het verhaal'. Samenwerkingsspellen zijn doorgaans:
 - *Aanpasbaar* - de beste spellen kunnen worden aangepast aan elke situatie en versterken verschillende punten. De meeste spellen kunnen lichtjes worden veranderd en behouden nog steeds hun oorspronkelijke inslag en karakter.
 - *Kort* - ze kunnen variëren van een beeldende illustratie of woordenschets van een minuut tot een groepsdiscussie als oefening van een halfuur.

- *Goedkoop* - ze vergen doorgaans weinig materiaal of uitrusting (vaak heb je zelfs helemaal niets nodig) en je hebt geen professionele kennis nodig om ze te organiseren.
- *Weinig risicovol* - als je ze in de juiste context en op een positieve en professionele manier inzet, zullen ze bijna altijd slagen.
- *Participatief* - ze betrekken de jongeren fysiek met beweging of psychologisch met visuele en mentale aandacht, ze creëren verbinding met jongeren door ze te laten nadenken, reageren of plezier te laten beleven.

Wanneer je samenwerkingsspellen of simulaties gebruikt, kies dan niet voor een formaat of thema dat de jongeren van bij het begin uit elkaar speelt - door bijvoorbeeld een spel te organiseren waarbij een groep met sterk groepsgerichte jongeren zich heel individualistisch moet gedragen. Verder kies je ook geen activiteit simpelweg omdat 'die in het verleden altijd heeft gewerkt'. Die eerdere omstandigheden waren misschien compleet anders. Jongeren hebben misschien wel levensechte situaties meegemaakt waar jij weinig of geen ervaring mee hebt en kunnen bijgevolg gefrustreerd raken als jouw agenda niet relevant is voor hun noden.

TIP

Begeleid een activiteit indien mogelijk altijd met twee. Dat brengt praktische voordelen met zich mee: je deelt de verantwoordelijkheid om de jongeren te helpen bij werk in groepjes of om individuele noden op te lossen. Twee begeleiders kunnen elkaar ondersteunen als iets niet zoals gepland gaat. Het is ook fijner om samen met iemand anders de evaluatie te doen dan alleen.

Zorg er ook voor dat de jongeren veel ruimte hebben om gewoon met elkaar in interactie te treden, de omgeving te verkennen of een gezelschapsspel te spelen. Je kan ook optionele activiteiten organiseren waarbij je de lokale cultuur opsnuift, sport en op een meer ontspannen manier praat.

MEER WETEN

Lees meer over inclusieve leeromgevingen in Strategic Partnership on Inclusion: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects.](#)

STOF TOT NADENKEN

Als groepsleider/begeleider doe je waarschijnlijk je best om alle jongeren uit je groep gelijk te behandelen. Maar heb je je ooit afgevraagd of je hen ook gelijkwaardig behandelt? (Zie [gelijkwaardigheid](#) voor een definitie.)

Wees je bewust van de werkmethodes die je kiest tijdens je inclusieproject en probeer die zo gelijkwaardig mogelijk te maken.

Een voorbeeld: wanneer je al je jongeren samenbrengt voor een bijeenkomst, dan zorg je voor gelijkheid (omdat alle jongeren op dezelfde plek zijn en in theorie gelijke deelnamekansen hebben) maar niet per se voor gelijkwaardigheid. Er zijn altijd een of twee jongeren in een groep die met plezier hun stem laten horen, die onmiddellijk op het juiste antwoord komen of die altijd wel een opmerking of mopje uit hun mouw weten te schudden. Anderen zeggen daarentegen zelden iets. Vergeet niet dat daar verschillende oorzaken voor zijn: die jongeren hebben misschien weinig zelfvertrouwen of zijn introverter. Ze hebben misschien de nodige taalvaardigheden niet in huis. Ze kunnen een leerstoornis hebben, waardoor het voor hen moeilijker is om informatie even snel als anderen te verwerken. Ze hebben misschien dyslexie.

Een eenvoudige manier om die situaties gelijkwaardiger aan te pakken? **Wacht 5 tot 10 seconden** nadat je een vraag hebt gesteld. Geef iedereen in de groep, niet enkel de snelle en spontane jongeren, tijd om de vraag te verwerken en na te denken over een antwoord. Doe als begeleider je best om alle groepsleden de tijd en ruimte te geven die ze nodig hebben om volledig deel te nemen.

Een andere manier om inclusiever te zijn, is door je **werkmethodes te diversifiëren**. Vaak kiezen we voor traditionele of 'academische' leermethodes (zoals lezen, schrijven, groeps-gesprekken), omdat we dat zo gewoon zijn. Houd er echter rekening mee dat verschillende mensen op verschillende manieren leren. Sommigen leren het best met een visuele weergave, anderen met cijfers, sommigen leren het best wanneer ze hun handen gebruiken, anderen wanneer ze bewegen. Probeer voor een zo gelijkwaardig mogelijke werkwijze een waaier aan methodes te gebruiken die verschillende leerstijlen weerspiegelen en geef deelnemers een reeks verschillende antwoord- of bijdragemogelijkheden. Dit is ook relevant in een online omgeving waar niet iedereen zich comfortabel voelt om de camera op te zetten of het woord te nemen. Mogelijke alternatieven zijn de hand opsteken, een poll beantwoorden, iets in de chat typen, in kleine groepjes praten.

In een fysieke omgeving kan het soms zinvol zijn om **de cirkel af te gaan**, iedereen het woord te geven of met andere regels te werken die de sprekers helpen diversifiëren. Zorg er gewoon voor dat iedereen er makkelijk voor kan kiezen om niet te spreken of niet bij te dragen en het woord door te geven aan de volgende.

NABESPREKING

Wanneer je een simulatie of samenwerkingsactiviteit doet, geef je je deelnemers dan ook de kans om daar over te reflecteren. **'Doe' nooit gewoon een ervaringsactiviteit. Het is essentieel om daar een nabespreking aan te koppelen, zodat de jongeren begrijpen wat er is gebeurd, hun ervaring kunnen evalueren en vervolgens kunnen beslissen hoe ze zich in het vervolg zullen opstellen of gedragen.** Met andere woorden: een nabespreking is cruciaal om te leren uit een ervaringsactiviteit.

Neem op het einde van elke activiteit de tijd om te bespreken en analyseren wat er is gebeurd en hoe de jongeren dat zien in het licht van situaties uit hun eigen levens. Zonder die reflectie steken jongeren bij lange zoveel niet op van hun ervaringen. Probeer de nabespreking en het evaluatieproces achtereenvolgens te doorlopen door de jongeren vragen te stellen. Die kunnen hen helpen verbanden leggen tussen wat er tijdens de activiteit is gebeurd en hoe ze zich voelden, wat ze over zichzelf hebben geleerd, wat ze hebben geleerd over de behandelde thema's, hoe de gebeurtenissen van de activiteit zich verhouden tot het echte leven, hoe ze nu verder kunnen gaan en hoe ze kunnen gebruiken wat ze hebben geleerd.

MEER WETEN

Lees meer over nabesprekingen op scottnicholson.com/pubs/completingexperience.pdf.

REFLECTIE

Idealiter is zelfreflectie een proces dat bij het prille begin van een project begint en doorheen de implementatie verderloopt. Je kan dat formeel en informeel bereiken door de jongeren aan te moedigen om op verschillende manieren en momenten doorheen de activiteit aan zelfreflectie te doen. Hier een aantal tips en methodes om dat proces in gang te zetten:

- Als sommige jongeren graag schrijven, laat ze dan een dagboek bijhouden. Als de jongere moeite heeft met schrijven, dan kandie ook elke dag een tekening of een collage van de week maken met foto's uit magazines als afspiegeling van gebeurtenissen en emoties.
- Bij groepsuitwisselingen kunnen dagelijkse reflectiemomenten in kleinere groepjes een uitstekende manier zijn om deelnemers even te laten stilstaan bij en nadenken over hun emoties, inzichten en uitdagingen. Zorg ervoor dat iedereen zich op zijn gemak voelt om het woord te nemen en dat elke jongere de tijd krijgt om te spreken en te luisteren.
- Moedig vooral bij langere internationale projecten de jongeren aan om tijdens het project na te denken over hun toekomst. Wacht niet tot het einde om dat te doen.
- Voor sommige deelnemers kan het helpen om momenten of foto's te verzamelen die veel indruk op hen hebben gemaakt.

MEER WETEN

Lees meer over het belang van reflectie en ontdek tips en tricks voor reflectiegroepen in de [NOW Journey Blueprint](#).

Tools en tips rond zelfreflectie vind je in [SALTO Youth: Youthpass for ALL!](#)

OPVOLGING

Het is niet enkel belangrijk voor de deelnemers om even stil te staan en te reflecteren, het is even cruciaal dat het begeleidersteam van het project de activiteiten voortdurend evalueert. Bij fysieke groepsuitwisselingen is het een goed idee om elke avond te vergaderen met het team en te bespreken welke activiteiten goed werkten, welke niet en wat een zinvolle aanpassing aan het programma voor de dag erop zou kunnen zijn.

MEER WETEN

Raadpleeg het hoofdstuk over "[Daily and Ongoing Evaluation](#)" of the [T-KIT Training Essentials](#) voor meer informatie hierover.

Zorg ervoor dat je deelnemers niet enkel op het einde maar ook tijdens de opleiding de kans geeft om te vertellen hoe ze de opleiding ervaren. Zo kan je hun feedback integreren in het verdere programma. Natuurlijk is het doorgaans een goed idee om jongeren te betrekken bij programmabeslissingen die je tijdens het project misschien moet maken.

MEER WETEN

Voor meer informatie over evaluatietools en -technieken, zie de onderdelen 'Eindes en afscheid' hieronder en ['Opvolging - Evaluatie van de activiteiten'](#).

EINDES EN AFSCHEID

Een inclusieproject kan een krachtige en emotionele ervaring zijn. Wanneer een project goed wordt afgerond, kan iedereen verdergaan met nieuwe dingen en een goed gevoel over het resultaat. In de slotfase is het uiterst belangrijk om de gevoelens van mensen te erkennen en er gevoelig mee om te springen, vooral wanneer de groepsleden een nauwe band hebben opgebouwd.

Eindes en afscheid kunnen stresserend zijn. Om ervoor te zorgen dat jouw project met een vrolijke en positieve noot eindigt, ronden we dit onderdeel af met een aantal ideeën om de leerervaringen van de jongeren te evalueren, valideren en vieren.

TERUGBLIKKEN

Met je team volg je alles voortdurend op. Daarnaast is er idealiter een evaluatiemoment op het einde van je project, wanneer de deelnemers nog aanwezig zijn en alles nog vers in het geheugen ligt.

Het kan heel krachtig zijn om de actieve fase van het project af te sluiten met een terugblik- en reflectiemoment over alle gebeurtenissen voor de jongeren. Een aantal methodes:

- **Geleide visualisatie:** Als geheugenopfrisser voor recente gebeurtenissen kan je de jongeren vragen om het zich gemakkelijk te maken (in een stoel zitten, op de vloer liggen) en hun ogen te sluiten. Speel wat zachte achtergrondmuziek. Vraag de jongeren vervolgens met een zachte stem om zich te ontspannen en mentaal terug te reizen naar de dag voor het project begon. Vraag hen om te denken aan het begin van hun reis, hun verwachtingen, hun ontmoetingen. Herinner hen aan al de verschillende activiteiten in het projectprogramma en voeg hier en daar vragen of grappige anekdotes toe. Wanneer je hun geheugen hebt opgefrist, kan je de feedback en indrukken van de deelnemers beginnen te vergaren (zie methodes hieronder).
- **Herinneringssessies:** Om beurt vertellen de jongeren in chronologische volgorde wat bij hen het meest indruk heeft gemaakt tijdens het project (goede en slechte momenten).
- **Visie symboliseren:** Laat de jongeren een symbool in zand of op papier tekenen dat hun opinie over of visie op het project weergeeft. Wanneer iedereen hun tekening af heeft,

leggen de jongeren om beurten hun symbool uit in een zin of met 2 tot 3 sleutelwoorden.

- **Positieve roddels:** Vraag de jongeren om zich in groepjes van drie te verdelen. Drie minuten lang geven twee groepsleden het derde lid een reeks complimenten. Enkel positieve opmerkingen toegestaan! Na die drie minuten worden de rollen omgekeerd en krijgt een andere persoon complimentjes.
- **Kaarsen:** Laat iedereen in een cirkel plaatsnemen, plaats 10 brandende en 10 onaangestoken kaarsjes in het midden van de cirkel. Vraag de deelnemers om een kaarsje aan te steken en een mooi moment te delen of een brandend kaarsje uit te blazen en een minder mooi moment te delen. Ga net zo lang door met de activiteit als de jongeren momenten delen.

VIERING

Net zoals het [begin](#) van een project aandacht verdient, moet je ook bewust omspringen met het afronden ervan. Het afsluitmoment moet de deelnemers de kans geven om hun resultaten, gesmede banden en persoonlijke groei te vieren. Het is ook het moment bij uitstek om het project samen te evalueren, nu de emoties en indrukken nog vers in het geheugen liggen.

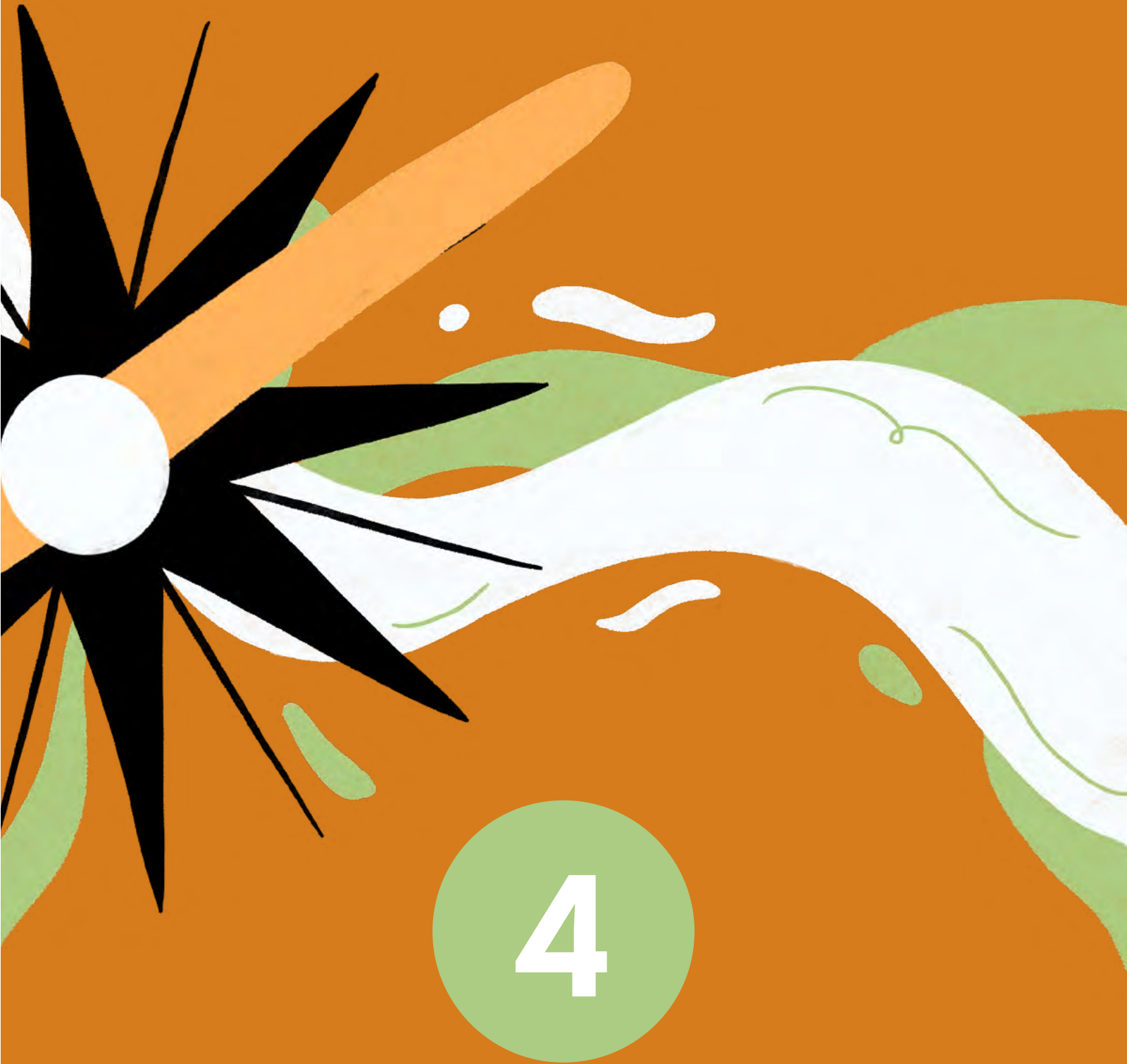
Deelnemers krijgen niet enkel de kans om op alles terug te blikken (zie [evaluatie](#) voor ideeën hiervoor), maar vieren staat ook gelijk aan een leuk en luchtig slotfeestje of iets vergelijkbaars. Dat kan rond een (virtueel) kampvuur, met muziek en dans en/of met speciaal eten. Een inclusieproject is een lange weg bezaaid met pieken

en dalen... maar uiteindelijk is het dat allemaal waard. Ga ervoor, organiseer een leuk afscheidsfeestje voor jezelf en de groep. Jullie verdienen het!

Wanneer het tijd is om afscheid te nemen, **zorg er dan voor dat het vertrek niet overhaast verloopt en dat iedereen voldoende tijd krijgt om afscheid te nemen.** Voor sommige jongeren kan dat heel emotioneel en zelfs moeilijk zijn. Afscheidsrituelen kunnen helpen: een laatste groepscreet, de favoriete energizer van de groep spelen of een liedje zingen dat een rode draad vormde tijdens de periode samen.

4

DE OPVOLGINGSFASE

De opvolgingsfase is je kans om het meeste uit je project te halen en het in te zetten voor de langetermijnontwikkeling van de jongeren. Je wilt ze bewust maken van de resultaten van het project en hen helpen om hun nieuwe vaardigheden, enthousiasme en interesses toe te passen eenmaal ze terug zijn in hun lokale omgeving.

Bij de opvolging van een inclusieproject hoort een vooruit- én terugblik. Hierbij:

- Evalueer je de activiteiten, om de leerresultaten van de deelnemers in kaart te brengen
- Evalueer je de inclusie en diversiteit
- Kijk je naar de re-integratie
- Valideer je het leerproces van deelnemers
- Verspreid je de resultaten van het project

Het is ook het moment om na te gaan hoe de ervaring de toekomstpaden van de jongeren beïnvloedt. De laatste dag van een inclusieproject zou niet het einde van de ervaring moeten zijn, maar juist het begin van een nieuwe weg.

EVALUATIE

Je hebt veel tijd en moeite geïnvesteerd in de realisatie van je project. Nu is het tijd om te bekijken wat er goed is gelopen, wat niet en waarom. Zijn de oorspronkelijke doelstellingen van het project bereikt? Zijn de verwachtingen van de jongeren ingelost? Wat kon er beter? Die informatie is nuttig, want ze kan je helpen om het in de toekomst beter te doen.

Er bestaat een brede waaier aan evaluatiemethodes (vragenlijsten, enquêtes, checklijsten enz.), maar het is belangrijk om te kiezen voor een methode die past bij jouw groep en waarmee zowel de jongeren als de groepsleiders een stem hebben in het proces.

DE ACTIVITEITEN EVALUEREN

Jij en je jongeren hebben je project succesvol afgerond. Jullie hebben allemaal veel tijd en energie geïnvesteerd om zo ver te raken. Nu is het tijd om even stil te staan bij wat je precies hebt bereikt en op welke punten de volgende keer verbeteringen nodig zijn.

Bij een evaluatie verzamel en analyseer je informatie die de uitkomsten van handelingen weergeeft en bekijk je hoe die uitkomsten zich verhouden tot de oorspronkelijke doelstellingen. Het is een gepland proces **om te meten in hoeverre onze acties hun doel hebben bereikt: visualiseren wat de ervaring voor de jongeren heeft betekend**. Evaluatie is een participatief proces dat alle betrokkenen (dus jongeren, jeugdwerkers, mensen uit het vangnet van de jongeren) stimuleert om te reflecteren over en te leren uit hun ervaringen.

Een evaluatie moet niet iets zijn dat je 'gewoon doet' omdat het moet op het einde van een internationaal project. Het is een waardevol

leermoment voor iedereen die betrokken was, dus besteed er de nodige tijd en ruimte aan. Een goed evaluatieproces start meteen aan het begin van een project en loopt helemaal tot het einde door.

EVALUATIEMETHODES

Er bestaan veel verschillende leuke manieren om je inclusieproject te evalueren. Het proces hoeft niet overdreven ingewikkeld of veeleisend te zijn. Kies methodes en tools die geschikt en interessant zijn voor jouw jongeren.

Wanneer je werkt met jongeren in een kwetsbare situatie, wil je wellicht **uiteenlopende interactieve methodes inzetten** (groeps- en individuele oefeningen zoals spelletjes, open discussies, brainstormen enz.). Je kan eventueel formelere methodes gebruiken zoals interviews, enquêtes en vragenlijsten.

Als je jongeren zich op hun gemak voelen, zullen ze waarschijnlijk veel te vertellen hebben tijdens de evaluatiefase. Houd er echter rekening mee dat niet iedereen graag het woord neemt in grote groepen. In sommige culturen wordt het bovendien als uiterst onbeschoft beschouwd om openlijk kritiek te uiten, zelfs in een veilige en constructieve sfeer. Kies bij de planning van je evaluatie dus voor een mix van methodes, zodat mensen de kans krijgen om te spreken over hun standpunten (allemaal samen, in kleine groepjes, één op één) en hun standpunten te tonen. Dat doe je best met interactievere methodes waarbij er niet per se moet worden gesproken; dat kan opnieuw allemaal samen, in kleine groepjes, één op één, individueel en mogelijk zelfs anoniem.

MEER WETEN

Je kan veel evaluatiemethodes ontdekken in de [T-Kit over onderwijsevaluatie](#), de [T-Kit over opleidingsessentials](#) en de [SALTO Toolbox](#). De meeste methodes kunnen ofwel tijdens het project, ofwel na de terugkeer van de jongeren worden gebruikt.

ZELFEVALUATIE DOOR DE DEELNEMERS

Het is ook belangrijk om **de deelnemers ruimte te geven om hun eigen traject te evalueren**. Hierbij kan je voortbouwen op alles wat je rond [reflectie](#) hebt gedaan tijdens het project. Als je een dagboek, foto's of tekeningen hebt gebruikt, kan je de deelnemers vragen om wat ze hebben neergepend opnieuw te bekijken, zodat ze veranderingen in hun gedrag, overtuigingen, houding en vaardigheden kunnen ontdekken.

Een andere leuke benadering is om de jongeren te helpen een overzicht (lijst) op te stellen met de vaardigheden die hebben geleerd. Help hen ontdekken hoe die lessen hen kunnen helpen om de volgende stap op hun pad te nemen, bv. om een job te vinden, een diploma te behalen, of in hun gezinssituatie. Dit sluit naadloos aan bij het validatieproces van de leerresultaten van de deelnemers. In deze fase kan je de Youthpass al gebruiken om deelnemers te helpen hun leerproces concreter te begrijpen (zie het [leerproces van deelnemers valideren](#)).

INCLUSIE EVALUEREN

Wanneer je inclusieve programma's organiseert, **is het cruciaal dat je ook je inspanningen evalueert om diverse jongeren bij het programma te betrekken**. Dit hoor je samen met je partnerorganisaties te doen. Deze stap is cruciaal, omdat je zo je inclusie- en diversiteitsaanpak kan verbeteren voor toekomstige projecten en eruit kan leren. De volgende vragen kunnen je helpen met dit gesprek:

- Ben je erin geslaagd de groep jongeren te bereiken die je hoopte te bereiken? Indien niet, waarom niet?
- Ben je erin geslaagd om deelnemers te betrekken bij het ontwerp van het programma?
- Heb je op basis van je eigen observaties en de evaluatie door de deelnemers het gevoel dat alle deelnemers gelijk konden deelnemen aan alle aspecten van het programma?
- Welke inclusieve benaderingen werkten goed en welke moet je voor de volgende keer herbekijken?
- Op welke punten ontdekte je mogelijke vooroordelen of te weinig bewustzijn binnen het team? Hoe zou je dat verder kunnen uitspitten?
- Ben je op onverwachte drempels gebotst? Kon je die wegwerken?
- Wat zou je in de toekomst anders doen?
- Wat waren voor jou als jeugdwerker de belangrijkste inzichten?

RE-INTEGRATIE

Het einde van een inclusieproject betekent in geen geval het einde van het proces. De re-integratie is een belangrijke fase voor de jongeren, aangezien de kans groot is dat ze door hun ervaringen en lessen uit het internationale project thuiskomen als een andere persoon dan toen ze vertrokken. Jongeren kunnen het bijgevolg moeilijk hebben om terug te keren naar de rol die ze eerder vervulden binnen hun vriendengroep of gezinsomgeving. **Voor een 'zachte landing' bij de terugkeer naar huis kan er veel ondersteuning van jou, de jeugdwerker, en andere professionals nodig zijn.**

Het woord 're-integratie' kan wat zwaar klinken en de indruk geven dat het een duister en moeilijk proces is (zoals bij een crimineel die na een lange periode in de gevangenis terugkeert in de samenleving), maar dat is helemaal niet het geval. In de context van een internationaal project betekent re-integratie dat **je jongeren helpt om betekenis te geven aan alles wat ze in het buitenland hebben gezien en ervaren**, de impact ervan op hen te begrijpen (die nog steeds kan doorwerken), manieren te vinden om hun geleerde vaardigheden en competenties te gebruiken en de volgende stappen richting nieuwe toekomstdoelen te plannen.

Re-integratie betekent transformatie. Houd er echter rekening mee dat de jongere misschien wel veranderd is, maar de thuisomgeving niet. Er kan **spanning ontstaan tussen 'oude' en 'nieuwe' manieren van denken, doen en leven**, binnen het gezin, met leeftijdsgenoten en zelfs in de gedachten van de jongere zelf. Vooral oude gewoontes verdwijnen maar langzaam, dus voor jongeren die een chaotische of problematische levensstijl achter zich lieten tijdens het project is een goede re-integratie cruciaal. De re-integratie van een jongeren

moet zo inclusief mogelijk verlopen, indien mogelijk samen met mensen uit alle gebieden van het persoonlijk en professioneel vangnet van de jongere (gezin, vrienden en professionals).

WAT KOMT ER KIJKEN BIJ RE-INTEGRATIE

Re-integratie kan verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de duur van het buitenlandverblijf van je jongeren. Na een groepsuitwisseling van een week is de re-integratie niet al te moeilijk, maar dat kan veel lastiger zijn na 3, 6 of 12 maanden in het buitenland met het European Solidarity Corps.

Er zijn verschillende aspecten en praktische details die een individu terug moet oppikken bij thuiskomt na een (langere) periode in het buitenland. Bijvoorbeeld:

- **Praktische zaken:** heeft de jongere een plek om te wonen bij thuiskomst? Heeft die een inkomen? Wat is hun huidige gezondheidstoestand (mentaal en fysiek)?
- **Persoonlijke relaties:** hoe zijn de persoonlijke relaties met gezinsleden en/of vrienden veranderd tijdens de periode in het buitenland? Zijn ze positiever of negatiever geworden? Zijn er bij de thuiskomst van de jongere gevaren verbonden aan het hervatten van bepaalde relaties? Hoe contact houden met de nieuwe vrienden en kennissen uit het buitenland?
- **Nieuwe vaardigheden en competenties:** heeft de jongere uitlaatkleppen of mogelijkheden om de opgedane/ontwikkelde vaardigheden te gebruiken, bv. betaald werk, stage, vrijwilligerswerk in de gemeenschap? Is de jongere op de hoogte van die mogelijkheden? Kan de jongere die mogelijkheden zelf aangrijpen of is er een vorm van ondersteuning nodig?

- **Opnieuw contact leggen met professionals:** zijn er mensen, diensten of instellingen die de jongere opnieuw moet contacteren bij thuiskomst? Bv. de dienst voor arbeidsvoorziening, maatschappelijk werk, politie, gerecht.
- **Toekomstplannen:** wat zal de jongere concreet doen na thuiskomst? Hoe zal de jongere toepassen wat die geleerd heeft? Is er een actieplan? Hoort school, werk, vrijwilligerswerk, verdere opleiding... daarbij? Bestaat er een risico dat de jongere weer precies hetzelfde zal doen als voor het project?

Natuurlijk is het aan de jongeren zelf om het antwoord op die vragen uit te zoeken, maar dat betekent niet dat jij als hun jeugdwerker/jeugdleider hen geen handje kan helpen door in te schatten op welke vlakken de jongeren het moeilijk kunnen hebben en bereid te zijn hen daarbij te helpen.

Wees je ervan bewust dat bij een langer buitenlands project de kans ook groter is dat een individu sterk veranderd is (persoonlijkheid, blik op het leven, toekomstplannen). Dit zijn complexe processen waarbij het even duurt voor ze worden geuit en begrepen. Het duurt makkelijk een jaar of langer om dat punt te bereiken. Zorg ervoor dat JIJ voldoende tijd inrekent om je jongeren goed door de re-integratiefase te loodsen.

ACTIEVE STAPPEN OM DE RE-INTEGRATIE TE VERGEMAKKELIJKEN

Als jeugdwerker/groepsleider kan je een positieve impact hebben op het re-integratieproces door:

1. samen met de jongeren kansen te creëren om hun lessen en ervaringen te delen, en...

2. mensen uit hun sociale netwerken te helpen begrijpen hoe en waarom het internationaal project hen beïnvloed heeft.

Dat kan op verschillende manieren. Bijvoorbeeld:

- **Geef de jongeren de kans om verslag uit te brengen.** Dat moeten momenten zijn waarop jongeren hun leeftijdsgenoten, gezinsleden, gemeenschap en andere mensen die met hen begaan zijn, kunnen vertellen over de leerresultaten van hun ervaring. Hiervoor kunnen de jongeren hun dagboeken, video's, geschreven verslagen, persoonlijke prestaties, Youthpass-certificaten, artikels uit kranten en magazines over het project enz. delen. Ze kunnen artikels schrijven voor de nieuwsbrief of website van de organisatie of een interview geven aan de lokale kranten, tv- en radiozenders.
- **Geef jongeren de kans om iets terug te doen door in hun eigen gemeenschap vrijwilliger te worden.** Daarnaast kan je jongeren stimuleren om als voorbeeld te fungeren in je eigen organisatie. Zo kunnen jongeren die hebben deelgenomen aan een groepsuitwisseling of internationaal vrijwilligerswerk, andere jongeren motiveren om mee te doen met gelijkaardige projecten en hen ondersteunen bij hun eerste stappen.

Ze kunnen ook een rol spelen en eventueel nieuwe verantwoordelijkheden opnemen in de organisatie van de volgende ronde internationale activiteiten.

- **Geef jongeren de kans om de tijdens hun internationale ervaring opgedane vaardigheden toe te passen.** Wanneer ze bijvoorbeeld hebben deelgenomen aan een dansproject, kan je ze aanmoedigen om een kort optreden te geven of een dansworkshop te organiseren.
- **Help hen om ondersteuningsnetwerken met leeftijdsgenoten te bouwen.** Ze vormen een goede manier om de jongeren te blijven betrekken bij het internationale speelveld. Informele sociale netwerken zoals online groepen kunnen op het einde van het inclusieproject worden opgericht en bieden de deelnemers de kans om veelvoorkomende re-integratieproblemen te herkennen en daar samen een oplossing voor te vinden.
- **Maak tijd om het persoonlijke traject van de jongere te herzien en opnieuw uit te tekenen.** Als je de tekeningen van het traject uit de voorbereidingsfase nog hebt, kan je die gebruiken als aanknopingspunt voor een gesprek. Naar waar leidt het pad nu? Welke interesses hopen de jongeren in de toekomst te volgen? Welke hulp hebben ze hierbij nodig?

LET OP

Het re-integratieproces moet nooit overhaast worden. Jongeren hebben tijd nodig om de lessen en ervaringen uit het buitenland te 'verteren'. Herzie het persoonlijk pad pas nadat de jongeren al een tijdje thuis zijn, bv. na 1-2 maanden of langer. Wees geduldig, laat de jongeren wat afstand nemen van het project zelf en naar hun lessen kijken vanuit een evenwichtiger perspectief op langere termijn.

STOF TOT NADENKEN

Wanneer je je jongeren voorbereidt om naar het buitenland te gaan, verwacht je dat ze in zekere mate een 'cultuurschok' zullen meemaken tijdens hun project. Vaak vergeet of onderschat je de impact van de 'omgekeerde cultuurschok' die kan optreden wanneer een jongere terug naar huis gaat en probeert om de nieuwe ik op een of andere manier een plekje te geven in de oude omgeving.

Dat geldt vooral voor jongeren die als 'risicjongeren' of 'jongeren in grote moeilijkheden' worden beschouwd. Denk aan jongeren met drug- of alcoholproblemen, die geweld of misbruik hebben meegemaakt of die in hun omgeving worden blootgesteld aan slechte invloeden, zoals crimineel gedrag of extremisme. Een inclusieproject kan een grote impact hebben op deze jongeren en kan heel wat positieve veranderingen teweegbrengen. De jongeren kunnen bijvoorbeeld veel nieuwe vrienden maken. Ze kunnen nieuwe vaardigheden leren. Ze kunnen onafhankelijker worden. Ze kunnen nieuwe houdingen en opvattingen ontwikkelen. Ze kunnen nieuwe toekomstdoelen voor zichzelf bepalen. Ze hebben misschien meer zelfvertrouwen, zijn trots op zichzelf en wat ze hebben bereikt.

Deze positieve veranderingen zijn precies waarom inclusieprojecten in het leven zijn geroepen. Maar wat gebeurt er wanneer een 'risicjongere' naar huis gaat? Hun familieleden en vrienden begrijpen of waarderen hun veranderde kijk, houding en gedrag niet altijd. In sommige gevallen worden die veranderingen zelfs beschouwd als een bedreiging voor de bestaande

orde. De thuisomgeving kan de jongere duidelijk te kennen geven dat de groep hun nieuwe gedrag niet wenst of aanvaardt. Een individu kan onder druk worden gezet om oud gedrag terug op te pikken, slechte gewoontes te hervatten, opnieuw contact te leggen met mensen met een negatieve invloed enz. In vergelijking met hun leeftijdsgenoten ligt het re-integratiepad van 'risicjongeren' bezaaid met heel wat extra uitdagingen. Als je met jongeren met een risicoprofiel werkt, stel jezelf dan deze vragen:

- Met welke specifieke uitdagingen worden jouw jongeren misschien wel geconfronteerd wanneer ze terug naar huis gaan na een inclusieproject in het buitenland?
- Wat kan jij als jeugdwerker/jeugdleider doen om het re-integratieproces zo vlot mogelijk te laten verlopen? Ben je in staat en bereid om extra tijd en middelen te investeren in de ondersteuning van die jongeren?
- Hebben enkel de projectdeelnemers ondersteuning nodig... of zijn er misschien ook andere betrokkenen waar je rekening mee moet houden? Kan en wil je tijd spenderen met het gezin, de vrienden, leeftijdsgenoten, leerkrachten, coaches van de jongere om hen de veranderingen als gevolg van het inclusieproject te helpen aanvaarden?

Voor een 'risicjongere' is een geslaagde re-integratie misschien wel het belangrijkste aspect van het inclusieproject. Let op zodat je niet onderschat hoeveel inzet een geslaagde re-integratie van jou, je organisatie en andere belangrijke betrokken partijen vergt.

HET LEERPROCES VAN DEELNEMERS VALIDEREN

Je kan de impact van je project verhogen door de jongeren te helpen herkennen wat ze precies hebben geleerd en wat ze hebben bereikt op het vlak van persoonlijke ontwikkeling.

Er bestaan verschillende manieren om te bepalen en categoriseren wat de jongeren hebben geleerd tijdens een inclusieproject. Traditionele erkenningsmethodes zijn onder andere bewijzen van deelname, aanbevelingsbrieven en uitnodigingen voor toekomstige projecten. Misschien wil je een methode, schema of instrument gebruiken dat in het verleden zijn sporen al heeft verdiend in jouw organisatie of je vindt het misschien interessant om een competentiegerichte benadering te gebruiken.

Je kan de deelnemers ondersteunen bij het bewustwordingsproces van hun ontwikkelde vaardigheden en competenties door hen te laten reflecteren over:

- **Interculturele vaardigheden:** taalvaardigheden, diversiteitsbegrip, tolerantie ten opzichte van meerduidigheid, proberen te leren om gedrag niet verkeerd te beoordelen en interpreteren, leren om zaken vanuit verschillende perspectieven te bekijken.
- **Kennis:** hoe werk je in team samen, hoe maak je beslissingen, hoe stel je je flexibel op.
- **Levenservaring:** het vermogen om met verschillende situaties om te gaan, studieprogramma enz.
- **Soft skills:** de vaardigheden om te communiceren en samen te werken, contacten te leggen en partnerschappen te smeden.

Erasmus+ beschikt over een instrument dat **Youthpass** heet en tijdens de projectcyclus kan worden gebruikt om specifieke aspecten van het leerproces van een jongere in kaart te brengen. Youthpass is gebaseerd op een Europees kader met 8 sleutelcompetenties:

- meertaligheid;
- persoonlijke, sociale en leren-lerencompetentie;
- burgerschapscompetentie;
- ondernemerschapscompetentie;
- competentie in cultureel bewustzijn en culturele expressie;
- digitale competentie;
- wiskundige competentie en competentie in wetenschap, technologie en techniek (STEM);
- geletterdheid.

Wanneer je Youthpass gebruikt, werk je samen met de jongeren om bepaalde competenties in kaart te brengen en te ontwikkelen. In elke projectfase neem je de tijd om de impact van verschillende activiteiten op het leren van de jongere te beoordelen. Natuurlijk moet je hiervoor werkmethodes vinden die aansluiten bij de noden en vaardigheden van je groep.

MEER WETEN

Alle deelnemers van een Erasmus+ Jeugd-activiteit hebben recht op een [Youthpass](#)-certificaat. Met de Youthpass kunnen ze wat ze geleerd hebben ook integreren in hun cv en motivatiebrief. Wil je inspiratie over hoe je de Youthpass kan inzetten? Lees dan de publicatie van SALTO ID [Youthpass for all!](#)

DE RESULTATEN VAN HET PROJECT VERSPREIDEN

De voorgaande pagina's uit het stukje over 'Opvolging' vertelden je vooral wat jij als projectorganisator kan doen om je jongeren te helpen om hun inclusieproject in het buitenland af te ronden en hun blik naar de toekomst te verschuiven. Hetzelfde geldt voor jou: **hoe kan JIJ deze ervaring in de toekomst gebruiken? Hoe kan je anderen over je resultaten informeren? Hoe kan je je opgedane kennis en ervaring delen?**

Dat kan door de resultaten van je project zo breed mogelijk te verspreiden en de impact ervan zichtbaar te maken voor een pak meer mensen dan de deelnemers.

Idealiter begin je al in de voorbereidingsfase na te denken over hoe je de resultaten van je project zal delen. Als je op voorhand weet welke concrete middelen en resultaten je bij afloop wenst, dan kan je tijdens het project stappen zetten om te krijgen wat je nodig hebt. Kom je er slechts op het einde van het project toe om stil te staan bij verspreiding en zichtbaarheid? Hier vind je een aantal stappen om je te helpen orde op zaken te stellen.

Vraag jezelf (en je jongeren) af:

- **WAT** je precies wil delen over het project en welke concrete info je hebt? Statistieken? Een film die je hebt gemaakt? Een geschreven verslag? Evaluaties? Voorbeelden van Youth-pass-certificaten?
- Met **WIE** je dat wilt delen? Andere jongeren binnen je organisatie? De ouders of voogden van de jongeren? Je raad van bestuur? Je sponsors? Je lokale gemeenteraad?

- **WAAROM** je dit wilt delen? Om reclame te maken en de zichtbaarheid te verhogen? Om nieuwe deelnemers voor een toekomstig project aan te trekken? Om de sponsors te tonen wat we dankzij hun financiële steun konden doen? Om onze kennis met anderen te delen?
- **HOE** pak je dat aan? Een opendeurdag? Een formele vergadering? Een informele bijeenkomst? Een rondreizend busje? Ga je een verslag opstellen, flyers drukken, een website maken, een video draaien, een podcast samenstellen, een kunsttentoonstelling organiseren...?

De mogelijkheden om de resultaten van je project te verspreiden zijn even eindeloos als je verbeelding. Gebruik alle media- en technologievormen die je ter beschikking hebt voor een maximale impact.

LET OP

Net als in het hoofdstuk over Vertrouwelijkheid moet je de deelnemers (of hun wettelijke voogden) om toestemming vragen als je afbeeldingen wilt publiceren. Alle gedeelde informatie moet in overeenstemming zijn met de GDPR-richtlijnen.

Een aantal concrete suggesties:

- Documenteer de resultaten van je project. Denk hierbij zowel aan de zichtbare resultaten (bv. een filmpje van het toneelstuk van de deelnemers, een verslag, een verzameling kunstwerken...) als de onzichtbare resultaten (bv. leerpunten, conclusies, aanbevelingen, nieuwe methodes die je tijdens de activiteit hebt gebruikt...). Creëer verbinding met je publiek door de resultaten zo persoonlijk mogelijk te maken. Probeer verslagen, dagboeken, opnames, tekeningen, foto's en echte getuigenissen van de jongeren te gebruiken.
- Betrek de plaatselijke media (tv, radio, krant) en haal de krantenkoppen met je internationaal project om je documentatie te delen en verspreiden. Publiceer informatie op de website van je organisatie.
- Geef de deelnemers ruimte om zelf netwerk- en vervolgprojecten uit te werken (door middel van discussie, 'open space', actieplannen enz.).
- Bied begeleiding en opleiding aan jongeren die een grotere rol willen spelen in je organisatie.

- Deel methodes, financieringsmogelijkheden en goede praktijken om het leven van de nieuwkomers op dit gebied een pak makkelijker te maken. Voeg ze toe aan de bestaande databanken (bv. www.SALTO-YOUTH.net/Toolbox/) of verspreid hun gegevens via de relevante netwerken.
- Gebruik sociale media of andere communicatiemiddelen om contacten voor de toekomst te leggen en goede praktijken uit te wisselen.
- Bedank al je supporters (overheid, sponsors, gezinnen, leden van de lokale gemeenschap...) voor hun bijdragen en houd je nieuwe contacten levend.

Wees creatief! Dit is je kans om je werk te tonen, je verwezenlijkingen te vieren, andere mensen de vruchten te laten plukken van je projectresultaten en ze die te laten gebruiken alsook steun te vinden voor je toekomstige projecten.

Welke methode je ook gebruikt, denk eraan dat je wilt dat de mensen de informatie en kennis die je hen geeft ook echt GEBRUIKEN. Het is niet de bedoeling dat de informatie zomaar in iemands bureaulade verdwijnt! Wees proactief. Bied ondersteuning over hoe mensen je middelen en resultaten kunnen gebruiken. Zoek actief naar geïnteresseerde organisaties of jeugdwerkers/jeugdleiders, wakker hun enthousiasme aan en betrek ze.

MEER WETEN

Ideeën om kennis te verspreiden vind je in de publicatie van SALTO Inclusion & Diversity [Making Waves - more impact with your projects](#).

MEER LECTUUR

DARE: [Practical Guide for Inclusion](#)

Dawn Bennett-Alexander (TED talk): [Practical diversity: taking inclusion from theory to practice](#)

EU-CoE Youth Partnership: [Social inclusion for young people: breaking down the barriers](#)

Jeugdpartnerschap tussen de EU en de RvE: [The politics of diversity in Europe](#)

Jeugdpartnerschap tussen de EU en de RvE: [T-Kit 8: Social Inclusion](#)

Jeugdpartnerschap tussen de EU en de RvE: [T-Kit 4: Intercultural Learning](#)

Jeugdpartnerschap tussen de EU en de RvE: [Some still more equal than others? Or equal opportunities for all?](#)

Jeugdpartnerschap tussen de EU en de RvE: [Learning mobility, social inclusion and non-formal education. Access, processes and outcomes](#)

Nationale Jeugdraad van Ierland: [Let's act on inclusion](#)

NewStatesman: [Kimberly Crenshaw on Intersectionality](#)

Peggy McIntosh: [Unpacking the Invisible Knapsack](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Inclusion and Diversity resources](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Europe in Transition – Diversity, Identity and Youth Work](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Inclusion by design](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Ideas for Inclusion and Diversity](#)

SALTO Inclusion & Diversity (video): [ID Talks Organisational](#)

SALTO Inclusion & Diversity: ID Talks Organisational: [Ok, your projects are inclusive, but is your organisation too?](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [International youth projects benefit most those with fewer opportunities](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [How to make the European Youth Programmes more inclusive](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Clever ways to measure the impact of your EU Youth project on inclusion and diversity](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [ID Talks](#)

Salto Inclusion & Diversity: [Embracing Diversity](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Use your Hands to Move Ahead 2.0](#)

Salto Participation and Information: [Resource Pool](#)

SALTO-YOUTH: [The European Training Calendar](#)

Teaching Tolerance: [Guideposts for Equity](#)

BRONNEN OVER WERKEN ROND SPECIFIEKE JEUGDERVARINGEN:

Raad van Europa: [Barabaripen - young Roma speak about multiple discrimination](#)

Jeugdpartnerschap tussen de EU en de RvE: [Between insecurity and hope. Reflections on youth work with young refugees](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Beyond Disability: European Mobility for ALL - A practical guide for organisations interested in European mobility activities involving young people with disabilities](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects \(Strategic Partnership on Inclusion, 2021\)](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [ID Talks Gender](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [ID Talks LGBTQIA+](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Village International - international rural youth projects](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [No Offence!](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [On track - Different youth work approaches for different NEET situations](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [Urban Solutions - tapping the talents of urban youth](#)

SALTO Inclusion & Diversity: [E.M.power - young ethnic minority women](#)

SALTO-YOUTH: [No Barriers No Borders - Mixed-Ability Projects](#)

Strategic Partnership on Inclusion: [Engage in Inclusion! A guide on disability-inclusive European youth projects](#)

AUTEUR VAN DE GIDS

Rahel is sinds 2007 opleider en begeleider in niet-formeel onderwijs. Die is een medeoprichter van de Zwitserse vereniging NOW die zich toelegt op interdiversiteitsleren en van Instituto NOW, een Braziliaans bedrijf voor leerontwerp en leerstofproductie dat zich richt op impactgedreven organisaties.

In hun werk voor Instituto NOW concentreert Rahel zich op het uitwerken van inclusieve en representatieve leerstof en ondersteunt hen de ontwikkeling van betekenisvolle leerervaringen. Rahel leeft met hun vrouw en twee kinderen in Brazilië.

Contact: rahel@institutonow.org

COLOFON

Gepubliceerd in 2022 door het SALTO-YOUTH Inclusion and Diversity Resource Centre www.SALTO-YOUTH.net/inclusion, vertaald in 2023 door JINT vzw, www.jint.be.

SALTO-JINT, Grétrystraat 26, 1000 Brussel, België
Tel: +32 (0)2 209 07 20
inclusion@salto-youth.net en jint@jint.be

Wettelijke informatie: JINT vzw, 0441.254.285, RPR Nederlandstalige Ondernemingsrechtbank Brussel

Coördinatie: Marija Kljajic

Auteur: Rahel Aschwanden

Eindredactie: Tambu Glenda Muzenda

Lay-out en illustratie: Beatriz Belo

Lay-out Nederlandstalige versie: Goed Goed Studio

Vertaling: Accolade by studio Roger, onder coördinatie van Marjolein Vandenbroucke, Kevin Verborgt en Emma Van Ooteghem van JINT vzw

Reproductie en gebruik voor niet-commerciële doeleinden is toegestaan indien www.SALTO-YOUTH.net/Inclusion/ als bron wordt vermeld en inclusion@salto-youth.net op de hoogte wordt gebracht.

De Europese jeugdprogramma's bieden jeugdwerkers en jongeren uit heel Europa kansen om inclusiemogelijkheden te creëren door diverse jongeren samen te brengen. Inclusie is niet langer alleen een mogelijkheid of optie voor degenen die al bezig zijn met diversiteit. Inclusie is een criterium geworden voor de selectie van projecten die beoordeeld worden door nationale agentschappen voor **Erasmus+** en het **European Solidarity Corps**.

'Inclusie van A tot Z' is ontworpen om de activiteiten voor zoveel mogelijk potentiële deelnemers toegankelijk te maken. Het boekje is bedoeld als een kompas om op weg te helpen doorheen de inclusievraagstukken en de stappen om een activiteit op internationaal niveau van begin tot eind te beheren.

De combinatie van theorie en praktische methoden die hier worden gepresenteerd, zijn bedoeld om je te helpen je eerste stappen te zetten in Erasmus+ Jeugd en het European Solidarity Corps met je inclusiegroep OF om de kwaliteit en het bereik van je huidige inclusieactiviteiten te verbeteren.

Download deze en andere SALTO-publicaties over jeugdwerk gratis op www.SALTO-YOUTH.net/inclusion.